

*“For the Benefit and Enjoyment
of the People”*

KONFERENCJA

Spoleczne funkcje obszarów chronionych

ZORGANIZOWANA W 150. ROCZNICĘ UTWORZENIA
PIERWSZEGO W ŚWIECIE PARKU NARODOWEGO
ORAZ 90. ROCZNICĘ POWSTANIA PIENIŃSKIEGO PARKU NARODOWEGO

STRESZCZENIA REFERATÓW

18-19 marca 2022 r.

Spis treści

Justyna Adamus

Napięcie między turystyką, urbanizacją a ochroną przyrody w Kenii. Przykład parków narodowych Nairobi i Jeziora Nakuru 5

Maciej Ambrosiewicz

Mieszkanie w parku narodowym – nobilitacja czy przekleństwo? 6

Mariusz Boćkowski, Joanna Tusznio, Marcin Rechciński, Małgorzata Gordzińska-Jurczak

Projektowany Turnicki Park Narodowy – perspektywy społeczne i ekonomiczne 7

Daria Danecka, Wojciech Radecki

Społeczne funkcje obszarów chronionych w prawie polskim, czeskim i słowackim 8

Piotr Dmytrowski, Katarzyna Śnigórska

Korzyści płynące z ochrony krajobrazu dla ludzi i przyrody w parkach krajobrazowych 9

Urszula Forczek-Brataniec, Ewelina Zajęc, Kinga Byrska

Widoki na przyszłość. Przekształcenia krajobrazu Pienin w kontekście planów zagospodarowania przestrzennego okolicznych gmin 10

Aleksandra Gawrysiak-Zabłocka

Różnice w zasadach udostępniania dla celów turystycznych polskich i słowackich obszarów chronionych i ich konsekwencje dla wędrujących szlakami turystycznymi biegnącymi wzdłuż granicy polsko-słowackiej 11

Janusz Gołąb

Obiekty inżynierskie w obszarach chronionych 12

Tadeusz Grabowski, Alina Kotyła

System obszarów chronionych Roztocza w Polsce i na Ukrainie – szansa czy zagrożenie dla współpracy bilateralnej 14

Piotr Gryszel

Przewodnictwo górskie na obszarach chronionych i przyrodniczo cennych 15

Grzegorz Grzywaczewski, Ignacy Kitowski

Społeczne zaangażowanie w obronę Poleskiego Parku Narodowego 16

Joanna Hibner, Antoni Zięba, Christiane Brandenburg, Karolina Taczanowska

Wpływ czynników społeczno-demograficznych oraz sposobu przemieszczania się na postrzeganie zatłoczenia w rejonie górnych stacji kolejek linowych – studium przypadku Tatrzański Park Narodowy 17

Michał Jakiel

Ocena jakości planowania przestrzennego w otulinach parków narodowych w kontekście presji urbanizacyjnej i zachowania łączności ekologicznej 18

Katarzyna Janiszewska, Łukasz Janiszewski	
<i>Partnerstwo międzysektorowe w zakresie edukacji przyrodniczej na przykładzie działalności Fundacji SALIX</i>	19
Miłosz Jodłowski, Adam Szromek, Katarzyna Gmyrek, Zygmunt Kruczek	
<i>Postawy turystów wobec zasad udostępniania parków narodowych w Karpatach</i>	20
Joanna Kajzer-Bonk, Piotr Nowicki	
<i>Obszary łąkowe w sieci Natura 2000 – skuteczny sposób na ochronę bioróżnorodności terenów zurbanizowanych i korzyści dla społeczności lokalnej</i>	21
Tomasz Kępski	
<i>Spółeczność Samburu wobec conservancies (Kenia)</i>	22
Ignacy Kitowski, Grzegorz Grzywaczewski	
<i>Usługi ekosystemowe Poleskiego Parku Narodowego – dotychczasowe doświadczenia i wnioski na przyszłość</i>	23
Marta Klimkiewicz	
<i>Nie taki park straszny – jak zmniejszyć obawy JST i lokalnych społeczności przed tworzeniem parków narodowych</i>	24
Agata Kobyłka	
<i>Wykorzystywanie nowych form krajoznawstwa w działaniach edukacyjnych polskich Parków Narodowych (na przykładzie Geocaching.pl)</i>	25
Anna Kolasińska, Mikołaj Bielański	
<i>Wpływ infrastruktury szlakowej na ograniczenie ruchu turystycznego poza wyznaczonymi szlakami w Pienińskim Parku Narodowym</i>	27
Jacek Koźma, Michał Poros, Barbara Radwanek-Bąk, Julia Tarkowska, Jan Urban	
<i>Światowy Geopark UNESCO jako narzędzie promocji ochrony przyrody oraz wsparcia społeczności lokalnych – polskie przykłady</i>	28
Michał Krobicki, Jan Golonka, Krzysztof Miśkiewicz, Tadeusz Słomka, Krzysztof Starzec	
<i>Polsko-słowacki transgraniczny Geopark PIENINY – idea, potencjał, przygotowania</i>	29
Zygmunt Kruczek, Miłosz Jodłowski, Katarzyna Gmyrek, Karolina Nowak	
<i>Udostępnianie parków narodowych w czasie pandemii COVID-19 – cele, potrzeby, substytuty</i>	30
Magdalena Kwiek	
<i>Plogging szansą na poprawę stanu czystości terenów rekreacyjnych</i>	31
Wojciech Lis	
<i>Ochrona obszarów chronionych w kontekście prawa rodziców do wychowania dziecka</i>	32
Adela Malak	
<i>Obszary chronione a percepcja wybranych krajobrazów województwa małopolskiego wśród studentów uczelni krakowskich</i>	33

Dorota Merta, Janusz Kobielski, Aleksandra Izdebska, Anna Chrzan, Aleksandra Balak, Małgorzata Kłyś, Ewa Nowak	
<i>Świadomość ekologiczna oraz stosunek lokalnej społeczności Borów Dolnośląskich do programu restytucji populacji głuszca (Tetrao urogallus)</i>	34
Agnieszka Mędrak, Bożena Kotońska	
<i>Park Rzeczný Drwinka przykładem partycypacji społecznej w ochronie obszaru</i>	35
Krzysztof Niedziałkowski	
<i>Dla kogo są parki narodowe? Perspektywa społeczno-polityczna</i>	36
Agnieszka Niezgoda, Ewa Markiewicz	
<i>Czego turyści poszukują na obszarach przyrodniczo cennych? Przykład Wielkopolskiego Parku Narodowego w czasie pandemii COVID-19</i>	37
Monika Ochwat-Marcinkiewicz, Zbigniew Niewiadomski	
<i>Karpackie Obszary Chronione – problem czy szansa?</i>	38
Paweł M. Owianny	
<i>Społeczne uwarunkowania powoływania parków krajobrazowych na przykładzie Borów Kujańskich i Doliny Noteci (północna Wielkopolska)</i>	39
Jakub Pałucki, Karol Witkowski	
<i>Młynarstwo wodne – zapomniane dziedzictwo kulturowo-przyrodnicze Karpat</i>	41
Jerzy B. Parusel	
<i>Rezerwat przyrody „Ochojec” w przestrzeni miasta Katowice-Mysłowice</i>	42
Robert Pawlusiński	
<i>Park narodowy jako podmiot lokalnej gospodarki. Przykład Babiogórskiego Parku Narodowego i Tatrzańskiego Parku Narodowego</i>	43
Maria Teresa Pellicer-Chenoll, Karolina Taczanowska, Mikołaj Bielański, Luis-Millán González	
<i>Analysis of Tweets posted about Yellowstone National Park</i>	
<i>Analiza opinii użytkowników Tweetera na temat Parku Narodowego Yellowstone w USA</i>	44
Ewa Pietraszko	
<i>Znaczenie społeczno-kulturowe pomników przyrody na przykładzie gminy Jaworze</i>	46
Jolanta Pilch	
<i>Geologiczne uwarunkowania terenów podmokłych kamieniołomu Libana w Krakowie – ochrona bio- i georóżnorodności oraz potencjał geodukacyjny</i>	47
Monika Podgórska	
<i>Interdyscyplinarna ochrona przyrody w obiektach światowego dziedzictwa przyrodniczego UNESCO – jedyny możliwy klucz do ich zachowania</i>	48
Hanna Prószyńska-Bordas	
<i>Średni czas pobytu w parku narodowym w zależności od płci i wieku z wyodrębnieniem społeczności regionalnych</i>	49

Beata Raszka, Krzysztof Kasprzak	
<i>Rezerваты biosfery w ochronie zasobów przyrody i rozwoju lokalnym w Polsce</i>	50
Mateusz Rogowski	
<i>Zmienność i sezonowość ruchu turystycznego w Parku Narodowym Gór Stołowych (2017-2021) oraz próba szacowania wpływu ekonomicznego</i>	51
Ewelina Roszkowska	
<i>Spółeczna rola Śląskiego Ogródu Botanicznego</i>	52
Anna Salachna, Damian Chmura, Katarzyna Kobiela-Mendrek, Maria Kohut, Jan Broda	
<i>Spółeczno-kulturowe aspekty pasterstwa na terenie obszaru Natura 2000 Beskid Śląski</i>	53
Andrzej Siwek	
<i>Perspektywy wdrażania Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego w działalności parków narodowych w Polsce</i>	54
Krzysztof Sondel	
<i>Bezpieczeństwo dzieci i młodzieży na obszarze górskiego parku narodowego</i>	55
Andrzej Szczocarz	
<i>Propozycja zmiany definicji parku narodowego w ustawie o ochronie przyrody i programu edukacyjnego dla dorosłych pod tytułem „Co to jest park narodowy?”</i>	56
Anna Szeliga	
<i>Ochrona przyrody w działalności Kazimierza Sosnowskiego</i>	57
Karolina Taczanowska, Donna Tansil, Alexandra Jiricka-Pürrer	
<i>Znaczenie terenów zieleni i obszarów chronionych w okresie pandemii z perspektywy mieszkańców aglomeracji miejskich w Austrii – studium przypadku obszaru metropolitarneho Wiednia</i>	58
Anna Treit	
<i>Od buków pomnikowych do rezerwatu przyrody. Działania inicjatywy społecznej Ratujmy kleszczowskie wąwozy</i>	59
Karol Witkowski	
<i>Czy rzeki karpackie przestały być "rzekami"?</i>	60

Justyna Adamus

Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytet Jagielloński

Napięcie między turystyką, urbanizacją a ochroną przyrody w Kenii. Przykład parków narodowych Nairobi i Jeziora Nakuru

Sytuacje konfliktowe w relacji człowiek-środowisko narastają wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym i wzrostem populacji. Rosnące zapotrzebowanie na zasoby naturalne i ziemię są szczególnie doniosłe w kontekście eksplozji demograficznej w Afryce. Celem wystąpienia jest ukazanie narastającego zagrożenia dla funkcjonowania Parku Narodowego Nairobi i Parku Narodowego Jeziora Nakuru związanego z postępującym procesem urbanizacji miast znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie tych obszarów chronionych. Parki te pełnią ważne funkcje społeczne w odniesieniu do turystyki i edukacji społeczeństwa kenijskiego. Podczas wystąpienia przedstawione zostanie znaczenie obu parków oraz ich funkcje społeczno-ekonomiczne.

Wśród głównych czynników antropopresji można wyróżnić zintensyfikowane procesy urbanizacyjne, takie jak rozlewanie się (*sprawl*) miasta czy powstawanie zabudowy uzupełniającej (*urban infill*). Oddziaływanie urbanizacji na obszary chronione obejmuje fragmentację siedlisk i blokowanie korytarzy migracyjnych ssaków, zanieczyszczenia, a także konflikty w relacji człowiek-środowisko. Zarówno silna antropopresja jak i czynniki naturalne pogłębiają istniejący konflikt między prężnie rozwijającymi się miastami, a funkcjonującymi w ich granicach parkami narodowymi. Można wyobrazić sobie sytuację, w której Park Narodowy Nairobi stanie się obszarem odizolowanym, o charakterze „wyspowym”, podobnie jak w przypadku całkowicie ogrodzonego już Parku Narodowego Jeziora Nakuru.

Maciej Ambrosiewicz

Wigierski Park Narodowy

Mieszkanie w parku narodowym – nobilitacja czy przekleństwo?

Na terenie polskich parków narodowych mieszka relatywnie niewielu przedstawicieli gatunku *homo sapiens*. Dane o rzeczywistej ilości przedstawicieli tego gatunku są jednak rozbieżne. Prawdopodobnie na liście rankingowej w ilości tego gatunku wśród polskich parków przoduje Wigierski Park Narodowy.

Głównym powodem utworzenia WPNu była potrzeba objęcia ochroną unikatowego zespołu jezior wraz z otaczającymi je lasami oraz zachowanie krajobrazu i dziedzictwa kulturowego na obszarach wsi. Jezioro Wigry było uznawane przez językoznawców i etnologów za umowną granicę pomiędzy osadnictwem litewskim i osadnictwem mazowieckim (utożsamianym z polskim żywiołem), co dodatkowo wpływa na złożoność relacji międzyludzkich.

Wigierski Park Narodowy został powołany do życia w 1989 roku, tuż przed zmianami polityczno-gospodarczymi. Realny socjalizm został zastąpiony przez drapieżny kapitalizm noszący na sztandarach poszanowanie własności prywatnej. Wyznaczając granice Wigierskiego Parku Narodowego nikt nie prowadził szerokich konsultacji społecznych; nie zadawano pytań wśród mieszkańców, czy chcą mieszkać na terenie parku narodowego. Zamiast planu ochrony parku wykonany został plan zagospodarowania z zapisami, które miały chronić walory przyrodnicze i krajobrazowe, w tym także ograniczyć wprowadzanie nowej zabudowy na terenach wiejskich.

W granicach parku znajduje się kilkanaście wsi, których rolniczy charakter staje się coraz bardziej umowny. Atrakcyjne krajobrazowo tereny przyciągają nowych osadników, którzy marzą o zbudowaniu w sąsiedztwie lasu i maksymalnie blisko jeziora typowego, polskiego „dworkogarażu”, czy „garażodworku”. Proces implementacji nowych mieszkańców w sąsiedztwie Wigier nabrał większego tempa z początkiem nowego tysiąclecia. Pojawienie się nowych osadników prowadzi do szeregu interakcji, które mają wpływ na odpowiedź zawartą w pytaniu: „Mieszkanie w parku narodowym – nobilitacja, czy przekleństwo?”.

**Mariusz Boćkowski, Joanna Tusznió, Marcin Rechciński,
Małgorzata Gordzińska-Jurczak**

1-4) Instytut Nauk o Środowisku, Uniwersytet Jagielloński

3) Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Jagielloński

Projektowany Turnicki Park Narodowy - perspektywy społeczne i ekonomiczne

Parki narodowe (PN) są uważane za kluczowe elementy sieci ekologicznych. Od 2001 roku nie powołano żadnego nowego parku narodowego w Polsce, a już utworzone zajmują nie więcej niż 1% powierzchni kraju. Pomimo tak niewielkiego udziału w przestrzeni życiowej naszego społeczeństwa istniejące, a także projektowane parki narodowe, stają się niejednokrotnie areną konfliktów społeczno-przyrodniczych i wzbudzają gorące dyskusje dotyczące priorytetów ochrony przyrody i sposobów jej realizacji. Główne powody tej sytuacji to: 1. otoczenie prawne (lokalne gminy mogą wetować utworzenie PN) oraz 2. negatywne nastawienie mieszkańców do parków narodowych. Te dwa czynniki korespondują z domniemanym konfliktem interesów między sektorami ochrony przyrody i leśnictwa oraz z aktualną światową debatą na temat paradygmatów ochrony przyrody (Sandbrook i in. 2019). Obszar od dawna projektowanego Turnickiego Parku Narodowego (TuPN) jak w soczewce skupia trwające problemy z polskimi PN i stanowi pouczający przypadek dla badania ich perspektyw na przyszłość.

Niniejsza prezentacja przedstawia wyniki kilkietapowych badań społeczno-ekonomicznych, prowadzonych w 2019 oraz 2020 roku przez trzy niezależne zespoły badawcze, na zlecenie Fundacji Dziedzictwo Przyrodnicze i Fundacji WWF Polska. Zasięg przestrzenny opracowania obejmował obszary gmin: Bircza, Fredropol i Ustrzyki Dolne (część wiejska), które mogą zostać objęte oddziaływaniem nowego, wielkopowierzchniowego obszaru chronionego. Celem prac badawczych było zarysowanie portretu społeczno-ekonomicznego lokalnych społeczności, z uwzględnieniem już występujących lub potencjalnych konfliktów interesów oraz wartości, mogących oddziaływać na szeroko rozumiane uwarunkowania ochrony cennych przyrodniczo terenów Pogórza Przemyskiego oraz Gór Słonnych. Wyniki badania obejmują wielostronne relacje człowieka i środowiska przyrodniczego na obszarze projektowanego TuPN w perspektywie najnowszej wiedzy z zakresu społecznych i ekonomicznych uwarunkowań ochrony przyrody.

Daria Danecka, Wojciech Radecki

Instytut Nauk Prawnych, Polska Akademia Nauk

Spoleczne funkcje obszarów chronionych w prawie polskim, czeskim i słowackim

Jednym z centralnych kierunków prawnej ochrony przyrody jest wyznaczenie i otoczenie opieką obszarów szczególnie cennych pod względem przyrodniczym. Podstawę ku temu w trzech systemach prawnych państw bliskich sobie pod względem geograficznym, przyrodniczym, historycznym, kulturowym i językowym tworzą ustawy o ochronie przyrody: czeska z 1992 r., słowacka z 2002 r. i polska z 2004 r. Na mozaikę obszarowych form ochrony przyrody o zróżnicowanym reżimie prawnym składają się występujące w trzech państwach parki narodowe, rezerwy przyrody i pomniki przyrody (dwie ostatnie formy w Czechach i Słowacji w podziale na narodowe i pozostałe) oraz polskie parki krajobrazowe, których odpowiednikami są czeskie i słowackie obszary chronionego krajobrazu, a także pojawiające się w Słowacji parki przyrodnicze, chronione arealy, chronione elementy krajobrazowe i gminne obszary chronione oraz występujące w Polsce obszary chronionego krajobrazu, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe. Na tę siatkę form chronionych nakłada się europejski system Natura 2000 obejmujący obszary ptasie i siedliskowe. Podstawową funkcją tych obszarów i obiektów jest ochrona, utrzymanie i w miarę możliwości zwiększanie różnorodności biologicznej. Nie jest to jednak funkcja jedyna, pełnią one bowiem także niezwykle doniosłe funkcje społeczne z turystyką, rekreacją, wychowaniem na czele.

Przedmiotem naszego referatu jest spojrzenie na przepisy prawne trzech państw pod kątem relacji między funkcjami obszarów chronionych oraz rozwiązań dopuszczających lub preferujących funkcje społeczne a także instrumentów prawnych pozwalających rozstrzygać ewentualne kolizje między poszczególnymi funkcjami.

Korzyści płynące z ochrony krajobrazu dla ludzi i przyrody w parkach krajobrazowych

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego z 2021 roku zagęszczenie ludności w województwie małopolskim należy do najwyższych w kraju. Dotyczy to również gęstości zaludnienia na terenach wiejskich. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego pokrywają stosunkowo niewielki obszar województwa, czego wynikiem jest rozproszona, chaotyczna zabudowa. Równocześnie zanikają, a w wielu miejscach na dobre zniknęły tradycyjne formy gospodarowania. Z uwagi na powyższe, ochrona krajobrazu, w tym na terenie parków krajobrazowych, wiąże się z wieloma trudnościami. Tymczasem korzyści wynikające z zachowania krajobrazu, zarówno te dla przyrody, jak i człowieka, są liczne i z uwagi na zachodzące zmiany klimatyczne oraz ogromne tempo utraty bioróżnorodności – coraz bardziej istotne. Utrzymanie korytarzy ekologicznych, często funkcjonujących w skali krajobrazu, jest kluczowe w przypadku ochrony gatunków nie tylko zwierząt, ale również roślin i grzybów. Również ochrona seminaturalnych, powstałych czy utrzymywanych w wyniku wieków gospodarowania człowieka siedlisk, takich jak na przykład murawy kserotermiczne, służy zachowaniu bioróżnorodności. Jak zostało to wspomniane, korzyści z ochrony krajobrazu czerpie nie tylko przyroda, lecz również człowiek. Niektóre z tych korzyści są raczej oczywiste: lepsze planowanie przestrzenne wpływa na jakość życia, podobnie jak utrzymanie terenów zielonych, miejsc rekreacji, gdzie można odpocząć, uprawiać sport i tym podobne. Nie do pominięcia są również kwestie estetyczne wpływające na dobrostan psychiczny.

Istnieje jednak szereg korzyści płynących z działań nastawionych na ochronę krajobrazu, które nie są tak oczywiste. Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego stara się w ramach realizowanych przez siebie projektów angażować lokalnych przedsiębiorców, uczniów, mieszkańców. Włączenie się w pracę dla miejsca, w którym żyjemy wzmacnia poczucie więzi zarówno z tym miejscem, jak i innymi ludźmi i spaja społeczności. Lokalne instytucje, stowarzyszenia, mieszkańcy zaczynają współpracować na rzecz idei, która łączy ich wszystkich. Takie zaangażowanie buduje i wzmacnia również poczucie odpowiedzialności za otoczenie, już od najmłodszych lat. Daje to nadzieję, że nawet w obliczu opisanych wyżej trudności możliwe jest zachowanie niezwykłych walorów krajobrazowych i przyrodniczych tego regionu.

Urszula Forczek-Brataniec, Ewelina Zając, Kinga Byrska

- 1) Pieniński Park Narodowy, Politechnika Krakowska
- 2) Pieniński Park Narodowy
- 3) Politechnika Krakowska

Widoki na przyszłość. Przekształcenia krajobrazu Pienin w kontekście planów zagospodarowania przestrzennego okolicznych gmin

Tereny chronione to tereny najcenniejsze. W przypadku Pienińskiego Parku Narodowego jego wartość stanowi przyroda jak również krajobraz łączący w sobie naturalne i kulturowe walory. Od XIX wieku dostrzegano dobrodziejstwa płynące z przebywania w tym krajobrazie. Stał się on miejscem popularnym i znanym, szczególnie wśród artystów i propagatorów turystyki. Niepowtarzalne piękno tej części Pienin przynosiło korzyści na długo przed ustanowieniem tu terenu chronionego. Usankcjonowanie statusu ochrony potwierdziło wielowątkowe wartości i uczyniło zeń jedno z najatrakcyjniejszych turystycznie miejsc. Obecnie piękno Pienin nadal przyciąga ludzi, przyciąga też inwestycje. Zagospodarowanie na tym terenie regulują miejscowe plany, a na terenach, dla których ich nie opracowano, ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

W artykule przedstawiono przemiany w krajobrazie Pienin, które są wynikiem wzrastającej liczby inwestycji na tym terenie. Na podstawie danych z ostatnich dekad przebadano procesy jakie zachodzą w otoczeniu terenu chronionego. W rezultacie określono zagrożenia wynikające z obecnego gospodarowania zasobami przestrzennymi, spowodowane między innymi coraz bardziej liberalnym prawem. Zagrożenia te w efekcie dotyczą społecznych funkcji pełnionych przez teren chroniony jakim jest Pieniński Park narodowy. Uderzają one w cechy, które stanowią o jego atrakcyjności i unikatowości.

Wnioski skłaniają do refleksji nad efektywnością systemu planowania i regulacji prawnych, a podjęty temat jest aktualny w odniesieniu do wielu terenów chronionych w Polsce. Krajobraz Pienin wciąż budzi zachwyt i powinien być przedmiotem szczególnej ochrony. Niestety, ze względu na położenie i cechy krajobrazu znów stał się on polem kondensacji i przyspieszenia procesów, obserwowanych stopniowo na innych terenach.

Aleksandra Gawrysiak-Zabłocka

Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Różnice w zasadach udostępniania dla celów turystycznych polskich i słowackich obszarów chronionych i ich konsekwencje dla wędrujących szlakami turystycznymi biegnącymi wzdłuż granicy polsko-słowackiej

Wzdłuż znacznej części granicy polsko-słowackiej wyznakowane są piesze szlaki turystyczne. Część z nich wytyczonych zostało w taki sposób, że ścieżka biegnie wzdłuż linii granicznej, np. po pasie drogi granicznej lub w większym oddaleniu od linii granicznej, ale cały czas jedynie na terytorium Polski albo Słowacji. Są jednak i takie, które wiją się raz po południowych (słowackich), raz po północnych (polskich) zboczach gór.

Jednocześnie znaczna część terenów znajdujących się w okolicy granicy polsko-słowackiej objęta jest ochroną na podstawie aktów prawa krajowego. W rezultacie istnieją miejsca, gdzie po obu stronach granicy utworzone zostały (niekoniecznie w tym samym czasie) parki narodowe, krajobrazowe czy rezerваты, przy czym nie zawsze jest to po obu stronach granicy ten sam stopień ochrony. Istnieją też miejsca, gdzie po jednej stronie obszar jest chroniony, po drugiej zaś stronie nie podlega ochronie. Dodatkowo polskie regulacje dotyczące ochrony przyrody (w tym reżimów prawnych parków narodowych, krajobrazowych, rezerwatów przyrody, w szczególności dotyczące ograniczeń dla turystów) różnią się w wielu miejscach od tych obowiązujących na Słowacji. Przykładowo w Tatrach, po obu stronach granicy są parki narodowe, co nie oznacza, że zasady wędrowania są identyczne. W polskiej części – co do zasady – nie można zabierać na górskie wędrowki psa, ale jednocześnie dopuszczony jest ruch turystyczny w szczytowych partiach także w okresie zimowym. Natomiast po słowackiej stronie szlaki w górnych partiach są zamknięte dla turystów w okresie zimowym, a w lecie nie ma zakazu wprowadzania psów.

W referacie postaram się ukazać konsekwencje tych odmienności dla turystów wędrujących takimi szlakami, które wielokrotnie przecinają polsko-słowacką linię graniczną. Zaprezentuję przy tym koncepcję szlaków turystycznych uznanych za wspólne, która była zawarta w polsko-słowackiej umowie z 1995 r. o stosunkach prawnych i współpracy na wspólnej granicy państwowej.

Janusz Gołąb

Katedra Użytkowania Lasu, Inżynierii i Techniki Leśnej
Uniwersytet Rolniczy im. H. Kołłątaja w Krakowie

Obiekty inżynierskie w obszarach chronionych

Jednym z głównych celów ochrony przyrody jest zachowanie i ochrona unikatowych wartości środowiska przyrodniczego. Obszarom chronionym i przyrodniczo cennym przypisuje się jednocześnie szereg ważnych funkcji, które powinny spełniać dla społeczeństwa, a spośród nich szczególną uwagę zwraca się na funkcję edukacyjną i rekreacyjną.

Elementy infrastruktury mogą stanowić ważną pomoc w wypełnianiu funkcji społecznych, jakie pełnią obszary chronione, ale mogą równocześnie w trwały sposób obniżyć ich cenne walory. Na negatywny wpływ infrastruktury, w tym trwałe zmiany w środowisku poprzez wprowadzanie elementów „obcych”, oddziaływanie ludzi, zmianę jakości środowiska i inne, zwraca się uwagę w literaturze przedmiotu. W zależności od obiektu ochrony i ustanowionego stopnia jego ochrony należy w przemyślany i rozważny sposób decydować o możliwości i zakresie udostępnienia obiektu, o rodzajach elementów infrastruktury, które pomogą zrealizować założone funkcje i o użytych materiałach. Potrzebna jest pewna elastyczność w dostosowaniu się do miejscowych warunków, ale równocześnie daleko idąca ostrożność.

Omawiane tu funkcje obiektów infrastruktury to: udostępnienie terenu, bezpieczeństwo osób i udostępnianych obiektów przyrodniczych, informacja, edukacja, zachowanie „pamięci historycznej”, powiązanie z miejscową tradycją, folklorem i religią, retencja wody, przeciwdziałanie erozji i inne. Konstrukcje inżynierskie często już istnieją w terenie w momencie ustanawiania ochrony terenu – obserwować można mniejsze lub większe zainwestowanie w postaci: dróg, elementów przeciwozyjnych, obiektów historycznych, folklorystycznych, kultu religijnego, gospodarczych i innych, ale analiza aktualnych potrzeb i możliwości, w powiązaniu z przeznaczeniem terenu, może prowadzić do instalacji nowych obiektów.

Przedmiot: elementy infrastruktury technicznej instalowane w udostępnianych obszarach cennych przyrodniczo.

Cel: przedstawienie rodzajów konstrukcji wspomagających wypełnianie przez obszary przyrodniczo cenne funkcji społecznych, a szczególnie rekreacyjnej i edukacyjnej.

W zrównoważonym korzystaniu z obiektów przyrodniczych objętych ochroną elementy infrastrukturalne są niezbędne – ale też niezbędna jest przemyślana i wyważona ich ilościowa i jakościowa lokalizacja. Należy zwrócić uwagę na presję ruchu turystycznego i niekiedy olbrzymie potoki turystów oraz na coraz bardziej roszczeniowe ich postawy.

W literaturze zwraca się uwagę na konieczność rzeczywistego stosowania tzw. turystyki zrównoważonej – takiej, która wiąże działalność turystyczną z celami ochrony przyrody. Mówi się także o wyznaczaniu granic odporności środowiska przy uwzględnieniu specyfiki zasobów udostępnianych obszarów, co przełożyć należy na zakres, intensywność i miejsca korzystania z walorów przyrodniczych. Jednocześnie wskazuje się na błędność dążenia do całkowitego odizolowania obszarów chronionych. Udostępnienie terenów i wyposażenie ich w konkretne elementy infrastruktury powinno odbywać się po rzetelnej i merytorycznej dyskusji, na drodze współpracy zainteresowanych stron.

System obszarów chronionych Roztocza w Polsce i na Ukrainie – szansa czy zagrożenie dla współpracy bilateralnej

Celem pracy jest próba odpowiedzi na pytanie: czy system obszarów chronionych Roztocza w Polsce i na Ukrainie jest szansą czy też zagrożeniem dla współpracy bilateralnej w sytuacji odmiennego podejścia do ochrony przyrody, uzależnionej od różnego poziomu życia społeczno-gospodarczego po obu stronach granicy?

Metodyka: w tym celu przeanalizowano najnowszą literaturę, strategie współpracy, projekty bilateralne realizowane z funduszy UE w obszarze Roztocza oraz dokumenty strategiczne różnej rangi, odnoszące się do współpracy na granicy UE. Przeanalizowano system obszarów chronionych ustanowiony polskim i ukraińskim prawem oraz, w kontekście bilateralnym, funkcje organów ochrony przyrody.

Wnioski: Roztocze to region geograficzny położony na pograniczu polsko-ukraińskim. Przecina go granica UE i strefy Schengen. Jest to obszar pogranicza przyrodniczo-kulturowego, ważny w skali Europy korytarz ekologiczny. Wysokie walory przyrodnicze i kulturowe regionu sprawiają, że w części polskiej ochroną prawną objęte jest 71 % obszaru. Część ukraińska Roztocza objęta jest ochroną w 27 %. Potrzeba zachowania walorów przyrodniczych i kulturowych jest istotnym elementem i czynnikiem budowania partnerstwa i współpracy bilateralnej. Służy budowaniu tożsamości regionalnej, spójności terytorialnej i przeciwdziałaniu procesom marginalizacji w przygranicznych obszarach peryferyjnych. Dwustronne kontakty polsko-ukraińskie w obszarze Roztocza kształtowane są w oparciu o strategię współpracy z uwzględnieniem uwarunkowań regionalnych oraz sytuacji na arenie europejskiej. Od 2019 roku Roztocze figuruje na Światowej Liście Rezerwatów Biosfery UNESCO jako transgraniczny rezerwat biosfery. Jednym z celów Transgranicznego Rezerwatu Biosfery „Roztocze” jest kreowanie zrównoważonych relacji między ludźmi i biosferą w obszarze Roztocza po obu stronach granicy UE oraz kreowanie rozwoju społeczno-gospodarczego sprzyjającego budowaniu tożsamości kulturowej regionu. Na bazie TRB „Roztocze” w 2020 r., powstało Stowarzyszenie Samorządów Euroregion „Roztocze” w celu inicjowania i kreowania zdarzeń społeczno-gospodarczych, mobilizowania i koncentrowania w regionie działań marketingowych, promocyjnych i inwestycyjnych sprzyjających rozwojowi społeczno-gospodarczemu regionu. W celu skuteczniejszego pozyskiwania środków finansowych na rozwój i ochronę dziedzictwa regionu planuje się utworzenie na Roztoczu Europejskiego ugrupowania współpracy terytorialnej (*European Grouping of Territorial Cooperation – EGTC*). Różny poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, nie dające się porównać prawodawstwo, powoduje, że ochrona przyrody Roztocza w relacjach polsko-ukraińskich nie ogrywa roli na jaką zasługuje i nie jest wystarczająco eksponowana w stosunkach bilateralnych.

Piotr Gryszel

Katedra Marketingu i Zarządzania Gospodarką Turystyczną
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Przewodnictwo górskie na obszarach chronionych i przyrodniczo cennych

Współczesny model przewodnictwa górskiego w Polsce opiera się na zasadach kształcenia kadr przewodnickich wypracowanych głównie w Polskim Towarzystwie Turystyczno-Krajoznawczym (PTTK). Znalazł on swoje odzwierciedlenie w ustawie z 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych, obecnie noszącej tytuł ustawy o usługach hotelarskich oraz usługach pilotów wycieczek i przewodników turystycznych. W ustawie tej oraz w rozporządzeniach wykonawczych szczegółowo określono zakres uprawnień przewodników górskich oraz ich zadania i odpowiedzialność, a także wymagania dotyczące szkolenia i posiadanych umiejętności weryfikowanych podczas egzaminu. Należy jednak zauważyć, że znaczna, najatrakcyjniejsza część polskich gór objęta jest różnymi formami ochrony. Zapisy ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody powodują, że wykonywanie zawodu przewodnika górskiego na obszarach chronionych musi odbywać się również w zgodzie z tą ustawą. Szczególnie jest to widoczne na obszarze parków narodowych, które w różny sposób regulują świadczenie usług przewodnickich.

Artykuł ma na celu wskazanie roli przewodników górskich w ochronie przyrody, inwentaryzację obowiązujących rozwiązań prawnych oraz propozycję rozwiązań regulacyjnych.

W artykule dokonano krytycznej analizy aktów prawnych oraz rozwiązań regulaminowych obowiązujących na obszarach chronionych w odniesieniu do świadczenia usług przewodników górskich. Przedstawiono także wyniki badań rynkowych dotyczących oczekiwań turystów związanych ze świadczeniem usług przewodnickich na obszarach chronionych.

Grzegorz Grzywaczewski, Ignacy Kitowski

Katedra Zoologii i Ekologii Zwierząt
Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

Spoleczne zaangażowanie w obronę Poleskiego Parku Narodowego

Minęło ponad pół wieku od słynnego Raportu U Thanta, który po raz pierwszy w historii ludzkości opisywał dane wskazujące na negatywny wpływ degradacji środowiska naturalnego. Pomimo świadomości, wiedzy i rozwiniętego prawa ochrony środowiska czy prawa ochrony przyrody, nadal pojawiają się przykłady niezwykle niebezpiecznych pomysłów, które spotęgują degradację środowiska przyrodniczego wschodniej Polski. W 2014 roku Główny Geolog Kraju udzielił koncesji na rozpoznanie złoża węgla kamiennego pewnej australijskiej firmie. W centralnej części tej koncesji znalazło się Bagno Bubnów, będące częścią Poleskiego Parku Narodowego. Poza tym planowana inwestycja będzie położona na obszarze *Trójstronnego Transgranicznego Rezerwatu Biosfery Polesie Zachodnie*, zatwierdzonego przez UNESCO jako część Światowej Listy Rezerwatów Biosfery. Poza tym obszar, o którym mowa, chroniony jest przez Konwencję Ramsarską, a także jest międzynarodową ostoją ptaków IBA (Important Bird Area).

Świadomość zagrożenia, jakie powstanie przy eksploatacji węgla kamiennego i degradacja cennych na skalę światową torfowisk niskich, doprowadziła do podjęcia społecznych inicjatyw w obronie Poleskiego Parku Narodowego. Przygotowano petycję do Ministra Środowiska, którą podpisało ponad 800 osób – mieszkańców lokalnych społeczności i turystów odwiedzających Poleski Park Narodowy. Powstały społeczne protesty przeciwko planowanej budowie kopalni węgla kamiennego w bezpośrednim sąsiedztwie parku narodowego – organizowane w okolicach miejsca planowanej inwestycji. Odbyła się także akcja uliczna "Marsz dla Polesia" w Lublinie, miasta odległego od inwestycji o około 60 km. Przeciwko inwestycji opowiedziały się krajowe i międzynarodowe instytucje, stowarzyszenia m.in.: The International Mire Conservation Group, Rada Wydziału Biologii i Biotechnologii UMCS w Lublinie, Polskie Towarzystwo Botaniczne, Rada Naukowa Poleskiego Parku Narodowego, Stowarzyszenie dla Natury i Człowieka.

Joanna Hibner, Antoni Zięba, Christiane Brandenburg, Karolina Taczanowska

1) Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Jagielloński

2) Tatrzański Park Narodowy

3-4) Institute of Landscape Development, Recreation and Conservation Planning
University of Natural Resources and Life Sciences (BOKU), Vienna

Wpływ czynników społeczno-demograficznych oraz sposobu przemieszczania się na postrzeganie zatłoczenia w rejonie górnych stacji kolejek linowych – studium przypadku Tatrzański Park Narodowy

Górskie obszary chronione, a szczególnie zlokalizowane w ich obrębie miejsca łatwo dostępne dla ogółu ruchu turystycznego są popularnym celem wycieczek turystycznych na całym świecie (Newsome 2002; Šturcel, Švajda 2005; Buckley 2010). Do miejsc tego typu należą przede wszystkim obszary położone w sąsiedztwie schronisk górskich, parkingów czy też infrastruktury ułatwiającej dostęp jakimi niewątpliwie są kolejki górskie. Od lat naukowcy i osoby zarządzające obszarami chronionymi usiłują opracować wskaźniki tzw. chłonności naturalnej – Carrying Capacity (CC) – rozumianej jako maksymalną liczbę osób, która może przebywać w danym miejscu bez szkody dla środowiska naturalnego (Cole 2004; Staniewska-Zątek 2007). Jednakże duże natężenie ruchu turystycznego w sąsiedztwie obszarów chronionych wpływa negatywnie nie tylko na środowisko przyrodnicze, ale także na samych turystów, obniżając poziom zadowolenia z wycieczki (Stankey & McCool 1984; Somarriba-Chang, Wallentinus 2012).

Głównym celem niniejszych badań była ocena wpływu wybranych czynników na postrzeganie przez turystów poziomu zatłoczenia w rejonie górnych stacji kolejek linowych. Percepcja natężenia ruchu turystycznego przez turystów stanowi ważny wskaźnik, który pozwala ocenić wpływ zatłoczenia na komfort wypoczynku. Badania przeprowadzono w rejonie górnych stacji kolejek linowych na Kasprowy Wierch (Tatrzański Park Narodowy, Polska) oraz na Łomnicki Staw (Tatrzański Park Narodowy, Słowacja) w ramach dwóch projektów badawczych (Taczanowska i in. 2016; Hibner 2018). Do celów niniejszej pracy przeprowadzono badania sondażowe wśród turystów oraz pomiar ruchu turystycznego w obszarach badawczych w sezonie letnim 2014 oraz 2015. Zebrano łącznie 3167 kwestionariuszy ankiet.

Planowana prezentacja będzie zawierać wyniki oraz wnioski z przeprowadzonych badań.

Ocena jakości planowania przestrzennego w otulinach parków narodowych w kontekście presji urbanizacyjnej i zachowania łączności ekologicznej

Parki narodowe (PN) są jedynymi z kluczowych elementów w strukturze środowiska przyrodniczego, a ich obszary stanowią część większego ekosystemu. W wielu badaniach podkreśla się, że obszary otaczające PN jak i inne obszary chronione są kluczowe dla ochrony i zachowania łączności ekologicznej z innymi obszarami cennymi przyrodniczo. Stąd też w wielu pracach podkreśla się, że zmiany użytkowania ziemi i zagospodarowania w otoczeniu PN mają istotny wpływ na łączność ekologiczną i co za tym idzie ich funkcjonowanie oraz zachowanie bioróżnorodności. Dlatego dla obszarów sąsiadujących z obszarami chronionymi tworzone są otuliny, głównie dla ochrony przed zagrożeniami zewnętrznymi, takimi jak intensywna zabudowa, która może prowadzić do fragmentacji krajobrazu i izolacji PN. Idea otulin jest dyskutowana od lat 50. XX w., a zostały one wprowadzone do systemu ochrony przyrody w 1991 r. Obecnie otulina jest obowiązkowo wyznaczana dla PN i fakultatywnie dla innych obszarów chronionych. Zmiany przepisów na przestrzeni ostatnich lat dotyczące planowania przestrzennego spowodowały, że otulina stała się przynajmniej w teorii coraz sprawniejszym narzędziem umożliwiającym zmniejszanie negatywnego oddziaływania na PN. Jednak mimo to pojawiają się wątpliwości co do jej skuteczności, szczególnie w kontekście zmian zagospodarowania terenu.

Celem badań była ocena jakości planowania przestrzennego w otulinach wybranych PN w kontekście ograniczenia presji urbanizacyjnej i zachowania łączności ekologicznej oraz ocena skuteczności otulin w tym zakresie. W swojej prezentacji odpowiem na kilka pytań badawczych:

Czy ustanowienie i istnienie otuliny miało wpływ na ograniczenie rozwoju terenów zabudowanych w jej obrębie?

Czy istnienie otuliny ma zauważalny wpływ na politykę przestrzenną w wybranych gminach?

Czy planowane zagospodarowanie w obrębie otulin jest zrównoważone z punktu widzenia celów ochrony przyrody i zachowania łączności ekologicznej?

Badania są finansowane w ramach projektu PRELUDIUM Narodowego Centrum Nauki (2018/31/N/HS4/00634)

Katarzyna Janiszewska, Łukasz Janiszewski

- 1) Wydział Leśny, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
- 2) Instytut Ekonomii i Finansów, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego

Partnerstwo międzysektorowe w zakresie edukacji przyrodniczej na przykładzie działalności Fundacji SALIX

Partnerstwo jest powszechnie rozumiane jako dobrowolna i kooperacyjna relacja pomiędzy stronami, gdzie wszyscy partnerzy pracują, aby osiągnąć wspólny cel. Artykuł jest przeglądem dotychczasowych zadań realizowanych przez Fundację SALIX we współpracy z samorządami i podmiotami publicznymi, jak również sektorem prywatnym. Przedstawione działania to wypracowany latami katalog dobrych praktyk, który wskazuje nie tylko różnorodność form współpracy, lecz również paletę narzędzi jakimi dysponują organizacje podczas realizacji tych zadań.

Trzeci sektor to organizacje non-profit, których działanie nie jest nastawione na osiągnięcie zysku. Działania organizacji pozarządowych często są nieodzownym uzupełnieniem działań edukacyjnych i usług społecznych, a ludzie działający w trzecim sektorze łączą wiedzę ekspercką, pasję i umiejętności. Fundacja Aktywnego Kształcenia i Rekreacji SALIX jest podmiotem, który w swoich działaniach podejmuje tematy edukacji przyrodniczej w plenerze odpowiadając na potrzebę deficytu natury, szczególnie wśród dzieci i młodzieży.

Miłosz Jodłowski, Adam Szromek, Katarzyna Gmyrek, Zygmunt Kruczek

- 1) Instytut Turystyki, Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie
- 2) Instytut Ekonomii i Informatyki, Politechnika Śląska
- 3-4) Instytut Turystyki, Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie

Postawy turystów wobec zasad udostępniania parków narodowych w Karpatach

Ograniczenia w udostępnianiu polskich parków narodowych dla różnych form turystyki wynikają z Ustawy o ochronie przyrody oraz zarządzeń dyrektorów parków. Szczegółowe rozwiązania różnią się w poszczególnych parkach narodowych i są znacznie surowsze niż w większości parków narodowych w Europie. Ich przestrzeganie oraz skuteczność egzekwowania zależą m.in. od stopnia znajomości przepisów oraz poziomu ich akceptacji przez turystów. W pracy analizowano te zagadnienia w czterech karpaccich parkach narodowych (Tatrzański, Babiogórski, Pieniński i Bieszczadzki). Badania ankietowe przeprowadzono latem 2021 roku na próbie 303 turystów. Analizowano zarówno znajomość ogólnych przepisów dotyczących ochrony przyrody w parkach narodowych, jak i szczegółowych ograniczeń dotyczących uprawiania poszczególnych form turystyki aktywnej (turystyka piesza, rowerowa, narciarska oraz wspinaczka); dodatkowo badano postawy turystów względem ograniczeń w udostępnianiu. Badania wykazały, że większość (57,7%) turystów deklaruje przestrzeganie wszystkich przepisów, uważając je jednocześnie za w pełni uzasadnione potrzebami ochrony przyrody (63%). Jednocześnie, analiza wyników dotyczących znajomości ograniczeń w udostępnianiu wykazała, że znaczna część turystów nie zna obowiązujących regulacji. Prawidłowych odpowiedzi udzieliło odpowiednio (w zależności od parku narodowego): w odniesieniu do turystyki pieszej – 55-72% badanych, turystyki rowerowej – 15-34%, wspinaczki – 12-46% oraz turystyki narciarskiej – zaledwie 2-32%.

Joanna Kajzer-Bonk, Piotr Nowicki

1) Instytut Zoologii i Badań Biomedycznych, Uniwersytet Jagielloński

2) Instytut Nauk o Środowisku, Uniwersytet Jagielloński

Obszary łąkowe w sieci Natura 2000 – skuteczny sposób na ochronę bioróżnorodności terenów zurbanizowanych i korzyści dla społeczności lokalnej

Półnaturalne i naturalne obszary na terenach zurbanizowanych są cennym kapitałem naturalnym i źródłem usług ekosystemowych. Pozostają one jednak pod silną presją działalności człowieka. Potencjalnym sprzymierzeńcem w zahamowaniu procesu utraty siedlisk i bioróżnorodności jest tworzenie obszarów chronionych. Celem badań było sprawdzenie, czy wielkość i położenie płatów siedlisk (w / poza granicami obszarów N2000) wyjaśnia tempo zaniku siedlisk i trendy populacyjne trzech chronionych motyli modraszków z rodzaju *Phengaris*, narażonych na presję urbanizacyjną. W ciągu 20 lat badań liczba płatów siedlisk zmniejszyła się o połowę, głównie poza granicami N2000. Negatywne trendy populacyjne zostały wykazane we wszystkich małych i średnich płatach siedlisk położonych poza obszarami N2000 oraz w małych płatach w granicach N2000.

Nasze badania wykazały, że ochrona gatunkowa na terenie zurbanizowanym nie spełnia swojej funkcji ochronnej. Natomiast Obszary N2000 mogą skutecznie przeciwdziałać utracie siedlisk i wskaźnikowych gatunków motyli, a w konsekwencji wspierać różnorodność biologiczną siedlisk łąkowych. Bogate przyrodniczo siedliska łąkowe są stabilne i odporne na czynniki losowe, oferując cały szereg usług ekosystemowych. Poza intuicyjnymi korzyściami, takimi jak wspieranie różnorodności zapylaczy, łąki zmiennowilgotne i świeże pełnią wiele niedocenianych funkcji regulujących, np. gromadzą wody opadowe i zabezpieczają przed podtopieniami. Funkcja ta ma ogromne znaczenie w obliczu zmian klimatycznych i gwałtownych zmian pogody, m.in. silnych opadów i długotrwałych susz, a także w sytuacji intensywnego zabudowywania terenów łąkowych. Łąki są sprzymierzeńcem w walce z miejską wyspą ciepła, wpływając na zdrowie i dobrostan ludzi, pełnią też cały szereg usług kulturowych. Istnieje paląca potrzeba zrewidowania i tworzenia nowych łąkowych obszarów chronionych oraz zerwania z wizją łąk jako zbędnych w obszarach miejskich nieużytków i doskonałych terenów inwestycyjnych.

Spółeczność Samburu wobec *conservancies* (Kenia)

Spółeczności plemienne Afryki Wschodniej podlegają przemianom we wszystkich aspektach ich życia społecznego. Zmiany społeczno-kulturowe są najwyraźniej dostrzegalne w tych społecznościami, które żyją w oddaleniu od obszarów wzrostu gospodarczego. Przeobrażenia, jakie dokonują się w społecznościami plemiennymi, mają charakter cywilizacyjny i dotyczą równocześnie sfery życia społecznego i obyczajów, wartości kulturowych i systemu wartości oraz związanych z tym norm, opinii i postaw, a także sposobu gospodarowania i nowych źródeł dochodu.

Do czynników (nośników) przemian cywilizacyjnych można zaliczyć koordynowaną przez rząd kenijski politykę ochrony przyrody, w tym ustanawiania na terytoriach plemiennych obszarowych form ochrony przyrody w postaci *conservancy*. Powoływanie tego typu form ochrony przyrody odbywa się za aprobatą społecznościami plemiennymi i przy jej współdziałaniu. Funkcjonowanie obszarowych form ochrony przyrody wpływa na tradycyjny sposób gospodarowania w pasterstwie oraz zmienia ustalony porządek w zakresie dystrybucji korzyści ekonomicznych między grupami plemiennymi. *Conservancies* umożliwiają rozwój dzikiej fauny, dzięki czemu stają się czynnikiem rozwoju turystyki safari. Przychody z tej formy turystyki mogą stanowić dla Samburu „atrakcyjne” źródło korzyści ekonomicznych.

Głównym celem wystąpienia jest identyfikacja postaw przedstawicieli społecznościami Samburu wobec propozycji ustanawiania na ich terytorium obszarowej formy ochrony przyrody w postaci *conservancy*. Rozpoznanie postaw i opinii wiąże się z identyfikacją wiedzy, przekonań, poglądów oraz sposobu, w jaki członkowie plemienia Samburu postrzegają i oceniają zmiany zachodzące w ich codziennym życiu i tradycyjnej kulturze w rezultacie powoływania *conservancy*.

Ignacy Kitowski, Grzegorz Grzywaczewski

Katedra Zoologii i Ekologii Zwierząt, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

**Usługi ekosystemowe Poleskiego Parku Narodowego
– dotychczasowe doświadczenia i wnioski na przyszłość**

Postępująca degradacja środowiska spowodowana działalnością człowieka prowadzi do zmian, których odwrócenie w wielu wypadkach jest niemożliwe. W tym kontekście obecnie coraz większą uwagę zwraca się na korzyści jakie człowiek czerpie ze środowiska naturalnego w postaci usług ekosystemowych. Referat przedstawia problem dotychczasowych doświadczeń i wnioski na przyszłość wynikające z realizacji usług ekosystemowych na obszarze Poleskiego Parku Narodowego. Szczególna uwaga autorów jest poświęcona, zagrożeniom dla korzystania z tych usług w kontekście planowanej budowy kopalni węgla kamiennego w bezpośredniej bliskości parku narodowego. Inwestycja ta wydatnie może zmienić stosunki wodne wokół rozważanego obszaru, który powołano głównie celem ochrony ekosystemów wodno-błotnych. Dotychczasowe doświadczenia z funkcjonowania Lubelskiego Zagłębia Węglowego nie napawają optymizmem w tym zakresie.

Marta Klimkiewicz

Fundacja ClientEarth Prawnicy dla Ziemi

Nie taki park straszny – jak zmniejszyć obawy JST i lokalnych społeczności przed tworzeniem parków narodowych

Niechęć władz samorządu terytorialnego i lokalnych społeczności do koncepcji tworzenia na ich terenie parków narodowych jest jedną z głównych przyczyn dwudziestoletniego impasu w tej kwestii w Polsce. Fundacja ClientEarth Prawnicy dla Ziemi proponuje katalog rozwiązań prawnych, których celem jest zmniejszenie obaw JST i mieszkańców potencjalnych gmin „parkowych” przed nową formą ochrony przyrody, a także zagwarantowanie im realnego wsparcia rozwojowego.

Rozwiązania te można podzielić na dwie kategorie: społeczne i ekonomiczne. Do pierwszej kategorii należy zwiększenie faktycznej partycypacji społecznej w procesie projektowania przyszłego parku i jego planu ochrony. Do drugiej należy wbudowanie w procedurę tworzenia parku narodowego wieloaspektowej analizy korzyści i strat związanych w powołaniem tej formy ochrony przyrody oraz wdrożenie instrumentów finansowych wspierających zarówno budżety JST, jak i indywidualnych mieszkańców rejonu planowanego parku. Łączne wdrożenie działań z tych dwóch podzbiorów pozwoliłoby na uwzględnienie części potrzeb lokalnych społeczności w działaniu parku oraz przyniosłoby im wymierne korzyści ekonomiczne, również w potencjalnie najtrudniejszym, przejściowym okresie po powołaniu parku.

Agata Kobyłka

Katedra Turystyki i Rekreacji, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

Wykorzystywanie nowych form krajoznawstwa w działaniach edukacyjnych polskich Parków Narodowych (na przykładzie Geocaching.pl)

Współczesne krajoznawstwo nie różni się znacząco od „starego” pod względem treści, założeń i celów. Pojawiły się jednak nowe formy i narzędzia realizacji w dużej mierze nastawione na zapewnienie doświadczeń odbiorcom. Znaczący wpływ na działalność krajoznawczą ma obecnie postęp technologiczny. Krajoznawstwo ulega zmianom, aby być atrakcyjne dla współczesnego społeczeństwa.

Geocaching jest grą terenową, która polega na odnajdywaniu ukrytych pojemników na podstawie podanych współrzędnych geograficznych. Do jego najważniejszych funkcji należy: poznawanie regionu, a przede wszystkim jego walorów turystycznych, edukacja polegająca na „nauce przez zabawę”, integracja z uczestnikami zabawy i rekreacja poprzez spędzanie w przyjemny sposób czasu wolnego.

Zmieniające się potrzeby turystyczne i metody ich zaspokajania przez współczesne pokolenia skłaniają do poszukiwania nowych sposobów prezentacji i interpretacji walorów. Niewątpliwie sposobem zyskującym coraz więcej zwolenników jest geocaching. Walory poznawcze gry mogą być wykorzystywane w edukacji nieformalnej przez edukatorów i przewodników w parkach. Według wielu badaczy geocaching zwiększa efektywność edukacji. Przy jego pomocy można uczyć m.in. odczytywania mapy, stosowania nawigacji.

Celem pracy było przeanalizowanie skrytek geocachingowych znajdujących się w polskich parkach narodowych pod względem ich charakterystyki (rodzaj, rozmiar, trudność). Dokonano również oceny przystępności tekstu (opisu krajoznawczego i opis ukrycia skrytki) za pomocą programu PROMOVOLT (ocena zrozumiałości tekstu za pomocą indeksu Fog). Wartość Indeksu Fog wskazuje liczbę lat edukacji niezbędnych dla zrozumienia tekstu. Ponadto analizowano tekst opisu krajoznawczego pod kątem poruszonej tematyki, użytych języków i grafik.

Skrytki w parkach narodowych są tworzone od 2006 roku. Średnio znalazło je ok. 140 osób. Największy odsetek stanowią skrytki tradycyjne. Z reguły są to skrytki mikro albo małe o trudności 1,5-2,5 (na 5). Wigierski PN stworzył szlak geocachingowy wokół jeziora Wigry. Opis krajoznawczy według wartości indeksu Fog

pisany jest tekstem dość prostym, zrozumiałym dla uczniów gimnazjum (13–16 lat). Opisy mają zróżnicowaną długość – średnio ok. 15 zdań. Przedstawiane są w nich głównie zagadnienia przyrodnicze, kulturowe, historyczne i dotyczące zagospodarowania turystycznego. 80% opisów zawiera przynajmniej jedno zdjęcie lub rycinę. Natomiast opis ukrycia skrytki pisany jest głównie tekstem prostym (7-13 lat) lub dość prostym (13–16 lat). Oba opisy tworzone są głównie w języku polskim. Ale zdarza się również tłumaczenie na angielski, niemiecki, słowacki, co umożliwia poszukiwanie skrytek osobom z całego świata.

Skrytki stworzone w polskich Parkach są przystępne dla dużej grupy odbiorców, ale też zróżnicowane pod względem rodzaju i poruszanej tematyki. Umożliwiają więc prowadzenie multidyscyplinarnych zajęć. Skrytki są najczęściej rozproszone w Parku. Warto byłoby tworzyć więcej tras (geościeżek), które sprzyjałyby prowadzeniu edukacji z użyciem geocachingu. Potencjał geocachingu władze Parku mogą wykorzystywać także w celu promowania walorów obszaru podczas indywidualnego zwiedzania. W ten sposób można też promować wartości kulturowe i historyczne danego miejsca.

Anna Kolasińska, Mikołaj Bielański

- 1) Instytut Geografii, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
- 2) Instytut Turystyki, Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie

Wpływ infrastruktury szlakowej na ograniczenie ruchu turystycznego poza wyznaczonymi szlakami w Pienińskim Parku Narodowym

Relacja pomiędzy turystyką a przyrodą od kilkudziesięciu lat stanowią przedmiot wielu badań. Wiele z form aktywności turystycznej podejmowanych jest na obszarach cennych przyrodniczo i prawnie chronionych, w związku z czym podlegają różnym regulacjom, w tym obowiązkowemu poruszaniu się po wyznaczonych szlakach turystycznych. Szczególnym zainteresowaniem polskich turystów cieszą się parki narodowe, które od lat poddawane są silnej presji turystycznej. Skoncentrowanie aktywności turystycznej na wytyczonych szlakach z założenia powinno minimalizować negatywny wpływ na przyrodę parku, a także gwarantować w pewnym stopniu bezpieczeństwo turystów związane z przebywaniem na obszarze chronionym. Istotną rolę w tej kwestii odgrywają elementy infrastruktury szlaku pozwalające utrzymać ruch turystyczny na wytyczonych trasach i ograniczające rozchodzenie się turystów poza szlaki.

W niniejszej pracy przedstawiono wyniki badań prowadzonych w Pienińskim Parku Narodowym na wybranych powierzchniach badawczych zlokalizowanych na szlakach wiodących na Trzy Korony. Badania z zastosowaniem metody obserwacji nieuczestniczącej przeprowadzono dwukrotnie w 2010 i 2019 r., przy czym pomiędzy porównywanymi latami niektóre odcinki szlaków, na których prowadzone były obserwacje zostały poddane remontom lub wprowadzano na nich nowe elementy infrastruktury szlakowej. W wyniku prowadzonych analiz stwierdzono istotne różnice w liczbie turystów schodzących ze szlaków w porównywanych okresach. Zauważono znaczny spadek liczby turystów poza szlakami na powierzchniach, gdzie wyremontowano elementy infrastruktury technicznej. Analiza wyników wskazuje też na najważniejsze motywy opuszczania szlaku i ich związek z wielkością ruchu poza szlakiem.

**Jacek Koźma, Michał Poros, Barbara Radwanek-Bąk, Julia Tarkowska,
Jan Urban**

- 1) Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy
- 2) Stowarzyszenie „Geopark Świętokrzyski”
- 3) Stowarzyszenie Kaczawskie, Geopark Kraina Wygasłych Wulkanów
- 4) Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią Polskiej Akademii Nauk

Światowy Geopark UNESCO jako narzędzie promocji ochrony przyrody oraz wsparcia społeczności lokalnych – polskie przykłady

Celem inicjatywy geoparków, która zrodziła się na przełomie wieków XX i XXI, jest dowartościowanie gospodarczych i kulturowych tradycji regionów o wartościowym dziedzictwie geologicznym tak, by można to dziedzictwo wykorzystać w zrównoważonym rozwoju tych regionów. W ten sposób na terenach geoparków rozwój regionalny związany jest z promocją dziedzictwa geologicznego, realizowaną poprzez rozwój geoturystyki. W konsekwencji istnienie geoparku wpływa na warunki życia jego mieszkańców, zapewniając jednocześnie praktyczną ochronę jego walorów przyrodniczych i kulturowych, choć sam geopark nie jest prawną formą ochrony przyrody.

Obecnie w świecie istnieje nieco ponad 170 Światowych Geoparków UNESCO. Polskę w tym gronie reprezentują Geopark Łuk Mużakowa i Geopark Świętokrzyski, zaś w najbliższym czasie może do tego grona dołączyć Geopark Kraina Wygasłych Wulkanów. Każdy z polskich geoparków cechuje się odmiennym dziedzictwem geologicznym i kulturowym. Każdy też w odmienny sposób realizuje cele założone w idei geoparków.

Transgraniczny, polsko-niemiecki Geopark Łuk Mużakowa należy do specyficznych obszarów krajobrazu glacialnego, w którym jednocześnie prezentowane są przemiany środowiska związane z dawnym górnictwem węgla brunatnego. W Geoparku obok centrów informacji turystycznej, funkcjonuje kilkanaście ścieżek geoturystycznych, związanych z geologią, przyrodą ożywioną i historią górnictwa. Polska część geoparku objęta jest ochroną w formie parku krajobrazowego.

Geopark Świętokrzyski obejmuje obszar cechujący się wyjątkową georóżnorodnością i koncentracją pozostałości historycznego górnictwa. Ponad 70% jego obszaru objęte jest różnymi formami ochrony przyrody. Podstawową rolę w udostępnianiu dziedzictwa geologicznego odgrywają ośrodki edukacyjne i muzealne (Centrum Geoedukacji w Kielcach, Muzeum Geologiczne Oddziału Świętokrzyskiego PIG-PIB, Europejskie Centrum Edukacji Geologicznej w Chęcinach) oraz ścieżki dydaktyczne i podziemne trasy turystyczne.

Z kolei w Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów podstawowe znaczenie ma sieć inicjatyw lokalnych promujących dziedzictwo geologiczne, inne wartości przyrodnicze oraz lokalne tradycje gospodarczo-kulturowe.

**Michał Krobicki, Jan Golonka, Krzysztof Miśkiewicz, Tadeusz Słomka,
Krzysztof Starzec**

Katedra Geologii Ogólnej i Geoturystyki, Wydział Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska, Akademia Górniczo-Hutnicza

Polsko-słowacki transgraniczny Geopark PIENINY – idea, potencjał, przygotowania

Zarówno cechy geologiczne jak i geomorfologiczne odzwierciedlają długą historię rozwoju górotwórczego polskiej części Karpat. Najbardziej wysunięta na północ część całego łuku karpackiego Polski południowej, geologicznie dzieli się na dwa regiony – Karpaty Zewnętrzne (fliszowe) i Karpaty Wewnętrzne. Pomiędzy tymi jednostkami leży pieniński pas skałkowy, tworzący długą, ale wąską strefę melanżu tektonicznego, której jurajsko-kredowa historia jest ściśle związana z mezozoicko-kenozoiczną ewolucją zachodniej części Oceanu Tetydy. Koncentracja spektakularnych obiektów geologiczno-geomorfologicznych w wielu częściach pienińskiego pasa skałkowego stwarza możliwość utworzenia transgranicznego, polsko-słowackiego geoparku.

Geopark nie jest formą ochrony przyrody w rozumieniu ustawy o ochronie przyrody, ale raczej formą zarządzania krajobrazem zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju regionalnego, a zwłaszcza jej abiotycznych elementów, edukacją i popularyzacją georóżnorodności i nauk geologicznych, prowadzeniu szkoleń i badań naukowych oraz kształtowaniu zrównoważonego, lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego. Głównymi kryteriami wyboru, oprócz wiodącej roli unikalnej georóżnorodności, powinna być reprezentatywność, spektakularność i dostępność geostanowisk, jak również dobra współpraca samorządów i poparcie społeczne dla tego typu inicjatyw wymagane w procedurze tworzenia geoparków UNESCO (do dzisiaj powołano około 100 geoparków światowych oraz ponad 50 europejskich).

Polsko-słowacki zespół geologów stara się zorganizować zarówno merytorycznie jak i logistycznie przyszły Geopark PIENINY jako najlepszy pomysł na promocję przyrodniczych (=geologicznych) „cudów” tego regionu w polsko-słowackiej strefie transgranicznej. Za realizacją tej propozycji przemawiają unikatowe walory przyrodnicze (głównie abiotyczne, ale i biotyczne), a także szeroko rozumiana ochrona zasobów naturalnych w warunkach dynamicznego rozwoju turystyki i geoturystyki w tym regionie oraz potrzeba usystematyzowania i popularyzacji wiedzy o budowie geologicznej pienińskiego pasa skałkowego. Stąd propozycja utworzenia geoparku PIENINY jako formy łączącej obszary ściśle chronione z obszarami dopuszczającymi zrównoważoną działalność gospodarczą.

Zygmunt Kruczek, Miłosz Jodłowski, Katarzyna Gmyrek, Karolina Nowak

Instytut Turystyki, Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie

Udostępnianie parków narodowych w czasie pandemii COVID-19 – cele, potrzeby, substytuty

Parki narodowe w świadomości turystów stanowią atrakcję o najwyższej wartości i posiadają możliwości przyciągania dużej liczby turystów. Turystyczne użytkowanie parków narodowych systematycznie wzrasta, co jest podyktowane nie tylko chęcią kontaktu z przyrodą czy poszukiwaniem wrażeń estetycznych, ale i potrzebą wypoczynku oraz uprawiania sportów plenerowych. Nawet w czasie pandemii COVID-19 frekwencja w parkach narodowych nie spadła, mimo okresowego ich zamykania w 2020 r. Artykuł zawiera wyniki badań empirycznych przeprowadzonych w lipcu i sierpniu 2021 r. na próbie 403 turystów odwiedzających wybrane górskie parki narodowe (Tatrzański, Pieniński, Babiogórski i Bieszczadzki). Celem badań było poznanie motywów odwiedzania parku, typowych zachowań oraz opinii turystów wobec ograniczeń w uprawianiu turystyki na terenie wybranych parków narodowych. Analizie poddano zarówno stosunek turystów do ograniczeń dostępności do parków z powodu formalnych regulacji prawnych, jak i tych spowodowanych pandemią COVID-19. Brano pod uwagę zarówno rzeczywiste jak i potencjalne sposoby rekompensowania tych potrzeb poprzez zachowania substytucyjne (alternatywne) dostępne w miejscu zamieszkania turystów.

Magdalena Kwiek

Instytut Geografii, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Plogging szansą na poprawę stanu czystości terenów rekreacyjnych

Zdaniem ekologów, jeśli tempo zanieczyszczania środowiska nie zmaleje w przeciągu najbliższych kilku lat, ilość odpadów znajdujących się w oceanach przekroczy ilość ryb, a pożywieniem większości ptaków staną się pozostałości plastików. W związku z koniecznością przeciwdziałania degradacji środowiska rodzą się ciągle nowe trendy, takie jak Zero Waste, TooGoodToGo, Foodsharing, Freeganizm, idee domów pasywnych czy zwiększanie nacisku na wykorzystanie odnawialnych źródeł energii. Pojawiają się nawet ekologiczne formy sportu, np. Plogging.

W artykule scharakteryzowano zjawisko Ploggingu, historię jego powstania oraz największe akcje społeczne na całym świecie propagujące nowy trend zapoczątkowany w Szwecji przez Erika Ahlstroma. Przedstawiono również opinię studentów turystyki i rekreacji Uniwersytetu Pedagogicznego na temat Ploggingu jako szansy na poprawę stanu czystości obszarów rekreacyjnych.

Wojciech Lis

Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji, Katolicki Uniwersytet Lubelski
Jana Pawła II

Ochrona obszarów chronionych w kontekście prawa rodziców do wychowania dziecka

Człowiek żyje i funkcjonuje w środowisku naturalnym, którego jest integralną częścią. Od tego, jaki będzie stan tego środowiska zależy jakość jego życia i życia przyszłych pokoleń. Stąd rodzice już od najmłodszych lat powinni uczyć dziecko szacunku dla otoczenia przyrodniczego, w którym wzrasta i które współtworzy. Szczególnie cenne przyrodniczo obszary zostały objęte ochroną prawną w formie parków narodowych. Nierzadko obszary te chronią nie tylko przyrodę, ale także znajdujące się na nich wytwory kultury materialnej oraz miejsca pamięci, mające istotne znaczenie dla kształtowania się świadomości narodowej, gdyż dają poczucie przynależności do jednej wspólnoty, która trwa pomimo zmiany pokoleń. Obszary chronione, ukazujące piękno ojczystej przyrody, stanowią więc doskonałe miejsca do nauczania młodego pokolenia nie tylko szacunku dla różnorodności przyrodniczej, ale także do kształtowania przywiązania do miejsc ważnych dla historii i kultury narodowej, które zajęły trwałe miejsce w świadomości powszechnej. Stanowią także przestrzeń, która zapewnia możliwość aktywnego spędzania czasu, pozwalając na zachowanie sprawności fizycznej i równowagi psychicznej, co jest niezmiernie istotne dla zdrowia człowieka w każdym wieku. Zadaniem rodziców, odpowiedzialnych za proces wychowania dziecka, jest przygotować go do odpowiedzialnego korzystania z obszarów chronionych, by te mogły cieszyć i służyć nie tylko obecnemu, ale i przyszłym pokoleniom.

Adela Malak

Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Jagielloński

Obszary chronione a percepcja wybranych krajobrazów województwa małopolskiego wśród studentów uczelni krakowskich

Obszary objęte prawną ochroną w Polsce mają znaczenie dla ochrony walorów i wartości krajobrazowych. Dzięki ich udostępnieniu dla różnych form turystyki i rekreacji są również przestrzeniami postrzegania krajobrazów – ich obserwacji i doświadczania. Postrzeganie krajobrazu stanowi proces złożony, polegający na tworzeniu się w umyśle człowieka – podmiotu percepcji – mentalnego obrazu postrzeganego przedmiotu percepcji. Podstawowym zmysłem w tym procesie jest wzrok, choć coraz częściej prowadzone są badania dotyczące roli pozostałych zmysłów. Wpływ na postrzeganie danego krajobrazu wywierają również zachodzące w nim przemiany, a także indywidualne cechy postrzegającego – m.in. jego doświadczenia życiowe, cel pobytu w danym miejscu i czasie oraz wykształcenie. Celem wystąpienia jest przedstawienie sposobu postrzegania wybranych krajobrazów Małopolski przez studentów uczelni krakowskich z uwzględnieniem cech różnicujących (m.in. demograficzno-społecznych). Badanie przeprowadzono wśród studentów różnych kierunków uczelni wyższych w Krakowie. Wyniki wskazują m.in. że respondenci często łączyli atrakcyjność krajobrazu z występowaniem w ich obrębie form ochrony przyrody.

**Dorota Merta, Janusz Kobielski, Aleksandra Izdebska, Anna Chrzan,
Aleksandra Balak, Małgorzata Kłyś, Ewa Nowak**

- 1) Instytut Biologii, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
- 2) Nadleśnictwo Ruszów, Lasy Państwowe
- 3-4) Instytut Biologii, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
- 5) Nadleśnictwo Ruszów, Lasy Państwowe
- 6-7) Instytut Biologii, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Świadomość ekologiczna oraz stosunek lokalnej społeczności Borów Dolnośląskich do programu restytucji populacji głuszca (Tetrao urogallus)

Zgodnie z zasadą uspołecznienia ochrony przyrody sukces programów restytucji gatunków w dużej mierze uzależniony jest od stosunku lokalnych społeczności do działań ochronnych. W roku 2013, w ramach program odbudowy populacji głuszca w Borach Dolnośląskich (LIFE11 NAT/PL/428), metodą ankietową oceniono społeczno-ekonomiczny wpływ projektu na postawy mieszkańców względem projektu. Ankiety rozprawdzone były w 3 grupach społecznych (po 100 w każdej grupie), tj. wśród (1) osób dorosłych, które ze względu na wykonywany zawód mają wpływ na ochronę przyrody, (2) osób dorosłych niezwiązanych zawodowo z ochroną przyrody, oraz (3) młodzieży uczącej się. Podział taki miał na celu wykazanie różnic w postrzeganiu projektu i ochrony przyrody wynikających z wieku, wykształcenia i zawodu respondentów. Badano postawy względem ochrony przyrody i środowiska naturalnego oraz działań projektowych (ze szczególnym uwzględnieniem tych, które wiążą się z ograniczeniami dla lokalnej ludności – np. zakaz wstępu do lasu i zbioru owoców runa leśnego; lub tych, które nie do końca są społecznie akceptowane – np. redukcja drapieżników). Pytania dotyczyły znajomości form ochrony przyrody (w tym sieci Natura 2000), poziomu wiedzy na temat ekologii i wymagań siedliskowych głuszca, oraz wpływu działań projektowych na wzrost atrakcyjności turystycznej i rozwój regionu. W końcowej fazie projektu badania powtórzono.

Wyniki wskazują na wysoki poziom wiedzy lokalnej społeczności na temat biologii głuszca oraz zrozumienie i akceptację działań projektowych. Największą wiedzą i pozytywną postawą charakteryzowali się respondenci związani zawodowo z przyrodą – ponad połowa z nich akceptuje zakazy i ograniczenia związane z ochroną gatunku. Najniższy poziom świadomości ekologicznej wykazano w grupie młodzieży uczącej się. Należy w związku z tym zwrócić szczególną uwagę, na edukację ekologiczną w szkołach i innych placówkach oświatowych. Wyniki ankiety przeprowadzonej na zakończenie projektu potwierdziły skuteczność działań edukacyjnych realizowanych w ramach projektu restytucji populacji głuszca w Borach Dolnośląskich (m. in. szkolenia, warsztaty, wydawnictwa popularnonaukowe, ścieżka przyrodnicza „Śladami głuszca”, film edukacyjny „Ochrona głuszca w polskich lasach”).

Agnieszka Mędrak, Bożena Kotońska

- 1) Stowarzyszenie Drwinka
- 2) Zarząd Zieleni Miejskiej w Krakowie

Park Rieczny Drwinka przykładem partycypacji społecznej w ochronie obszaru

Park Rieczny Drwinka to jeden z kilku projektowanych parków rzecznych w Krakowie. Ich powstawaniu towarzyszy duże społeczne zainteresowanie. Znaczenie terenów nad rzekami, potokami i mniejszymi ciekami jest nie do przecenienia. Zwłaszcza w miastach, tam, gdzie jeszcze pozostały jakiegokolwiek enklawy zieleni wokół nich, powinny być ochronione przed zmianą przeznaczenia – zmianą sposobu użytkowania obszaru. Tereny te pełnią bardzo ważne funkcje, przede wszystkim jako wodno-ładowe korytarze ekologiczne, służące zapewnieniu ciągłości systemu przyrodniczego miasta oraz ochronie siedlisk, które charakteryzują się największą różnorodnością biologiczną. Na ich przebiegu wiele miast tworzy spójne systemy terenów zieleni publicznej, służące przemieszczaniu się mieszkańców w celach rekreacyjnych, a ostatnimi czasy coraz częściej w poznawczych. Ponadto pełnią one funkcje przewietrzania miasta, a odpowiednio utrzymane również przeciwpowodziowe i wodochronne.

Dzisiejszy status ochronny Parku Riecznego Drwinka, zapewniony uchwalonymi planami zagospodarowania przestrzennego, nie byłby faktem bez siedmioletniej pracy społeczności lokalnej organizowanej przez panią Agnieszkę Mędrak - najpierw jako osoby fizycznej, następnie wolontariuszki, a obecnie Prezes Stowarzyszenia Drwinka. Mieszkańcy biorą sprawy we własne ręce, skutecznie współpracując z różnymi instytucjami, w tym z Zarządem Zieleni Miejskiej w Krakowie, realizując wspólnie projekty z Budżetu Obywatelskiego. Konsekwencją, zapał, pracowitość, kreatywność poskutkowały zbudowaniem wokół idei powstania Parku Riecznego Drwinka dużego poparcia nie tylko wśród lokalnej społeczności mieszkańców, ale również wśród ekspertów przyrodniczych, którzy swoją fachową wiedzą wspierają budowanie bazy informacji o występujących nad Drwinką roślinach i zwierzętach.

Prowadzona na wysokim poziomie merytorycznym, przez Stowarzyszenie, strona FB, to prawdziwa historia odnajdywanych kolejnych gatunków i ich lokalizacji. Do tradycji wpisały się akcje między innymi: sprzątnięcia nad Drwinką, powitania wiosny dla przedszkolaków oraz spacerzy przyrodnicze o każdej porze roku.

Dotychczasowa współpraca Stowarzyszenia oparta na szacunku i zrozumieniu adwersarzy (co do posiadanych kompetencji) oraz zrozumieniu uwarunkowań formalnych, to przykład siły społecznych działań w ochronie wartości przyrodniczych Parku Riecznego Drwinka.

Dla kogo są parki narodowe? Perspektywa społeczno-polityczna

Parki narodowe, najwyższa forma ochrony przyrody w Polsce, od początków swojego powstania budziły szereg kontrowersji. Ich powstanie, promowane przez naukowców i członków organizacji przyrodniczych, napotykało opór ze strony grup społecznych niezadowolonych ze zmieniających się zasad korzystania z zasobów naturalnych obejmowanych ochroną obszarów. Interakcje pomiędzy tymi dwoma obozami, w zmieniającym się na przestrzeni lat kontekście społeczno-politycznym, wpływały na proces tworzenia nowych parków narodowych oraz powiększania tych już istniejących. W swoim wystąpieniu odwołam się do teorii koalicji przekonanych, w ujęciu której przedstawię historię tworzenia parków narodowych, ich znaczenie dla ochrony przyrody oraz zidentyfikuję kluczowe wydarzenia i procesy społeczno-polityczne wpływające na dynamikę tworzenia tych form ochrony przyrody. Na tej podstawie, odwołując się do dostępnej literatury oraz własnych materiałów badawczych dotyczących Białowieskiego Parku Narodowego, przedstawię główne obszary konfliktów wokół parków narodowych oraz przedyskutuję możliwe kierunki ich rozwiązania. Omówię również tezę o kryzysie parków narodowych, związanym z ich niedofinansowaniem oraz stagnacją terytorialną. Rozważaniom moim będzie towarzyszyło tytułowe pytanie: „Dla kogo są parki narodowe?”. Odpowiedź na to pytanie nie jest wbrew pozorom oczywista, pomimo istniejących w tym zakresie regulacji prawnych. Będzie ona natomiast rzutowała na potencjalne kierunki łagodzenia konfliktów wobec parków i przyszłe rozwiązania mające na celu usprawnienie ich działalności.

Agnieszka Niezgoda, Ewa Markiewicz

- 1) Instytut Gospodarki Międzynarodowej, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
- 2) Katedra Turystyki i Rekreacji, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Czego turyści poszukują na obszarach przyrodniczo cennych? Przykład Wielkopolskiego Parku Narodowego w czasie pandemii COVID-19

Parki narodowe charakteryzują się największą frekwencją wśród atrakcji przyrodniczych, zarówno w Polsce, jak na świecie (Liszewski, 2009; Kruczek, 2017). Paradoksalnie decyzja o objęciu ochroną niesie w zarodku zagrożenia ze strony turystyki, ponieważ stanowi ona zachętę do odwiedzenia atrakcyjnego obszaru. Turystyczne użytkowanie parków narodowych systematycznie wzrasta, co jest podyktowane nie tylko chęcią kontaktu z przyrodą, czy poszukiwania wrażeń estetycznych, ale i potrzebą wypoczynku oraz uprawiania sportów plenerowych. Jak wykazali Niezgoda i Nowacki (2020) turyści odwiedzając park narodowy nie zawsze poszukują doświadczeń związanych z naturą. Pandemia COVID-19 wpłynęła na wybory turystów, którzy z obawy o swoje zdrowie zmienili swoje decyzje odnośnie wyjazdów wakacyjnych. Wielu turystów zrezygnowało z wyjazdów zagranicznych i wybierało pobyt w Polsce, w tym również w parkach narodowych.

Celem artykułu jest próba identyfikacji motywów odwiedzin Wielkopolskiego Parku Narodowego w czasie pandemii COVID-19. Aby odpowiedzieć na pytanie czy chęć obcowania z przyrodą i poznanie obszarów o najwyższej formie ochrony stanowiły główną inspirację do odwiedzenia Wielkopolskiego Parku Narodowego, czy jednak turyści odwiedzali ten obszar traktując go jako miejsce aktywności rekreacyjnej bez uwzględnienia, że jest to obszar przyrodniczo cenny lub substytut wyjazdu do innego miejsca, przeprowadzone zostały badania empiryczne, wśród osób, które odwiedziły Wielkopolski Park Narodowy w czasie pandemii.

Karpackie Obszary Chronione – problem czy szansa?

Polską część regionu karpackiego charakteryzują niekorzystne warunki gospodarowania, wysoka lesistość, wysoki udział powierzchni objętej różnymi formami ochrony przyrody i krajobrazu, oraz najwyższa w Polsce gęstość zaludnienia obszarów wiejskich. Przesądza to o skali problemów w planowaniu przestrzennym oraz konfliktów pomiędzy koniecznością ochrony walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych a aspiracjami rozwojowymi ludności. Funkcjonowanie obszarów chronionych zawsze wiąże się z obowiązywaniem szeregu zakazów, często postrzeganych wyłącznie jako ograniczenia dla rozwoju gospodarczego. Jednak istnienie obszarów chronionych nie tylko przekłada się na wyższą jakość życia mieszkańców regionu, ale ponadto stanowi o jego atrakcyjności turystycznej, umożliwiając dywersyfikację profilu lokalnej gospodarki i zwiększenie udziału społeczności lokalnych w podziale zysków z obsługi ruchu turystycznego.

W ramach współfinansowanego przez Interreg Central Europe projektu Centralparks „Wzmocnienie zdolności zarządzania karpackimi obszarami chronionymi na rzecz integracji i harmonizacji ochrony różnorodności biologicznej i lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego” Stowarzyszenie Ekopsychologia wspiera wdrażanie Ramowej Konwencji o ochronie i zrównoważonym rozwoju Karpat na szczeblu lokalnym i regionalnym, zgodnie z priorytetem obecnej trzyletniej polskiej Prezydencji. Założyliśmy, że pogodzenie i powiązanie ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazowej ze zrównoważonym lokalnym rozwojem społeczno-gospodarczym oraz wzrost poparcia społeczności lokalnych dla działań podejmowanych w obszarach chronionych będą możliwe, jeżeli:

- dobrze zachowane i skutecznie chronione walory przyrodnicze i krajobrazowe
- będą odpowiednio wykorzystywane jako atuty na rzecz lokalnego rozwoju gospodarczego (w szczególności dla lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki)
- a cele ochrony i korzyści wynikające z powyższej synergii działań będą skutecznie komunikowane lokalnym interesariuszom.

Paweł M. Owianny

Nadnotecki Instytut Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Pile, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Pile

Spoleczne uwarunkowania powoływania parków krajobrazowych na przykładzie Borów Kujańskich i Doliny Noteci (północna Wielkopolska)

Północna Wielkopolska to obszar ok. 6,5 tys. km² w granicach obecnych pięciu powiatów województwa wielkopolskiego (złotowski, pilski, chodzieski, czarnkowsko-trzcianecki i wągrowiecki). To historyczne pogranicze, styk pomiędzy Wielkopolską a Pomorzem, gdzie główną linią podziału jest pradolina rzeki Noteć – ważny korytarz ekologiczny. Obszar charakteryzuje duża lesistość – nawet do 50,7% w powiecie czarnkowsko-trzcianeckim z Puszczą Notecką, czy 46% w powiecie złotowskim z Borami Krajeńskimi i Borami Kujańskimi. Kulturowo to na północy historyczny region Krajna, a na południu Wielkopolska i Pałuki, z widocznymi wpływami Kaszub, ale także przedwojennych Niemiec, widocznymi w zasobach kulturowych.

Pierwszy w Polsce – Suwalski Park Krajobrazowy – powstał już w 1976 roku. Od tego czasu w północnej Wielkopolsce, mimo kilkukrotnych postulatów, nie powstał ani jeden park krajobrazowy. W ostatnich dwóch latach po raz kolejny naukowcy, przedstawiciele służb ochrony przyrody i samorządowcy wojewódzcy podjęli działania, by przekonać do tej idei samorządy gmin i społeczności wiejskie (sołectwa). Pierwszy projekt na terenie powiatów złotowskiego i pilskiego przygotowany był w obszarze optymalnym dla ochrony najpiękniejszych i charakterystycznych obszarów przyrodniczych i kulturowych Krajny Złotowskiej. Protesty skutkowały zmniejszeniem powierzchni proponowanego parku, a i tak nie udało się przekonać społeczności do powołania Parku Krajobrazowego Bory Kujańskie.

Referat obejmuje prezentację zabiegów związanych z powołaniem tego parku. Skonfrontowano rozpoznanie świadomości ekologicznej związanej z wcześniejszymi protestami przeciwko zmianom środowiska, z głosami wobec idei powołania parku krajobrazowego. Stwierdzono, że dla społeczności wiejskich środowisko ma dużą wartość w przypadku bezpośredniego zagrożenia powstaniem inwestycji mogących negatywnie wpłynąć na środowisko. Wówczas, zagrożenie takie burzy podstawę poczucia bezpieczeństwa. Niestety, cel wyższy – jakim jest ochrona przyrody – nie jest rozumiany na poziomie demokracji bezpośredniej w sołectwach i gminach, mimo że powołanie parku może chronić w przyszłości przed niechcianymi inwestycjami. Wnioski z tej analizy są uwzględniane w trakcie obecnych działań związanych

z powołaniem Parku Krajobrazowego Dolina Noteci. Ten park został zaprojektowany na minimalnym obszarze, obejmującym granice dotychczas chronionych obszarów Natura 2000. Projekt jest konsultowany jedynie władzami gmin.

Według obowiązującej Ustawy o ochronie przyrody parki krajobrazowe powoływane są przez sejmiki wojewódzkie i wymagana jest tylko konsultacja z radami gmin. Takie podejście dotychczas spotyka się z głosami i wnioskami o poszerzenie granic projektowanego parku w Dolinie Noteci, a nawet poza nią. Poczynione obserwacje prowadzą do szerszych wniosków nad poziomem świadomości ekologicznej społeczeństwa, ale także nad stanem demokracji i ich wpływem na powoływanie form ochrony przyrody i zrównoważonego rozwoju gospodarczego Polski z poszanowaniem środowiska naturalnego.

Młynarstwo wodne – zapomniane dziedzictwo kulturowo-przyrodnicze Karpat

Urządzenia wodne różnego przeznaczenia, nazywane młynami, powszechnie funkcjonowały na karpaccich ciekach jeszcze na początku XX wieku. O popularności wykorzystania energii wodnej do napędzania różnych urządzeń świadczy ogólna liczba młynów na terenie Polskich Karpat, przekraczająca w latach 20. XX wieku tysiąc obiektów. Obok ważnego miejsca w gospodarce młyny pełniły też rolę kulturotwórczą. Bogata symbolika młyna, liczne przesady, wyobrażenia i stereotypy przez wieki przywarły do zawodu młynarza i samych młynów. Upadek młynarstwa wodnego spowodował, że razem z obiektami zniknęła z kultury warstwa niematerialna. Pamięć o młynach jest zapisana w miejskich toponimach, ale brak fizycznych pamiątek po ich działalności sprawia, że nazwy te nie pełnią już roli lokalizacyjnej. Poza miastami na obszarze Polskich Karpat bardzo rzadko można znaleźć materialne pamiątki po młynach wodnych, choćby wśród toponimów. Trudno zatem traktować młyny wodne jako ważny element dziedzictwa kulturowego w jego tradycyjnym ujęciu, w którym obiekt fizyczny jest niezbędny. Jednak przez pryzmat procesowego charakteru dziedzictwa kulturowego można ściśle powiązać go z dziedzictwem przyrodniczym, jeśli upamiętniony obiekt miał związek lub był zależny od zasobów naturalnych.

W badaniu podjęto próbę określenia możliwości upamiętnienia dziedzictwa kulturowo-przyrodniczego młynarstwa wodnego na terenie parków narodowych Polskich Karpat. Na podstawie analizy materiałów kartograficznych z II poł. XIX i początku XX wieku określono liczbę młynów wodnych oraz sztucznych młynówek wraz z ich długością na obszarze parków narodowych. Upamiętnienie istnienia obiektów młynarskich daje szeroki wachlarz możliwości. Tereny zyskać mogą dodatkowe funkcje społeczne oraz edukacyjne związane z dziedzictwem kulturowym. Zaangażowanie instytucji i mieszkańców w odkrywanie historii o istniejących niegdyś obiektach i rzemiośle kształtuje poczucie współodpowiedzialności o dziedzictwo kulturowe, a także za obszary chronione. Działania takie wpływają pozytywnie na polepszenie relacji społecznych oraz kształtują kulturę partycypacji w zarządzaniu środowiskiem naturalnym. Dodatkowo upamiętnienie młynów wodnych może przyczynić się do zwiększenia atrakcyjności turystycznej obszarów chronionych w sposób nieoddziaływający na środowisko przyrodnicze.

**Rezerwat przyrody „Ochojec”
w przestrzeni miasta Katowice-Mysłowice**

Rezerwat przyrody „Ochojec” jest rezerwatem florystycznym, utworzonym w roku 1982 dla ochrony stanowiska reliktovej na niżu rośliny górskiej – liczydła górskiego *Streptopus amplexifolius* – w Katowicach. Zanim powstał, został dotkliwie zniszczony wskutek poprowadzenia przez jego środek gazociągu przemysłowego (Parusel 2009). To trudne sąsiedztwo rezerwatu i miasta Katowice trwa nadal.

W pracy przedstawiono historię ochrony przyrody rezerwatu i zamierzeń planistycznych w tej części miasta Katowice oraz aktualne problemy jego funkcjonowania. Ukazano partycypację społeczności lokalnej w ochronie tego obszaru oraz znaczenie i wykorzystanie dydaktyczne tego miejsca dla różnych grup społecznych, wiekowych i zawodowych. Zreferowano wyniki badań ankietowych nad postrzeganiem rezerwatu przez mieszkańców Katowic.

Przedstawiono wytyczne konserwatorskie do planu ochrony rezerwatu, który – wbrew obowiązującemu prawu – do tej pory nie został opracowany i zatwierdzony. Ten stan wpływa niekorzystnie na funkcjonowanie rezerwatu oraz powoduje konflikty w zagospodarowaniu przestrzennym i uniemożliwia partycypację lokalnych społeczności w procesie zarządzania walorami przyrodniczymi, zarówno w celu ich ochrony jak i zrównoważonego ich wykorzystania dla zaspokojenia potrzeb człowieka.

Robert Pawlusiński

Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Jagielloński

**Park narodowy jako podmiot lokalnej gospodarki.
Przykład Babiogórskiego Parku Narodowego
i Tatrzańskiego Parku Narodowego**

W badaniach nad funkcjonowaniem obszarów chronionych, w tym zwłaszcza parków narodowych coraz większą uwagę poświęca się kwestiom społecznym. Park narodowy to nie tylko obszar ochrony przyrody i związane z tym reżimy ochronne, ale także podmiot instytucjonalny wyposażony w kompetencje prawne, aktywnie gospodarujący, dysponujący określonym budżetem, który w związku ze swoją działalnością wchodzi w relacje z podmiotami funkcjonującymi w jego otoczeniu.

Celem wystąpienia jest próba przedstawienia zakresu i skali wpływu parków narodowych na lokalną gospodarkę. W opracowaniu scharakteryzowana zostanie koncepcja ekonomicznej funkcji parku narodowego zaproponowana w literaturze przez M. Mikę, B. Zawilińską i autora wystąpienia (Mika i in. 2015) oraz przedstawione zostaną wyniki badań dla dwóch parków narodowych: Babiogórskiego Parku Narodowego, gdzie badania powiązań ekonomicznych realizowano w latach 2010-2014 i Tatrzańskiego Parku Narodowego, w którym zbliżone zakresem problemowym badania realizowane są obecnie (za okres od 2017 do 2020). Do określenia wielkości i siły badanych relacji wykorzystano dane finansowe dla obu parków narodowych.

Mika M., Pawlusiński R., Zawilinska B., 2015, Park narodowy a gospodarka lokalna. Model relacji ekonomicznych na przykładzie Babiogórskiego Parku Narodowego, IGiGP UJ, Kraków.

**Maria Teresa Pellicer-Chenoll, Karolina Taczanowska, Mikołaj Bielański,
Luis-Millán González**

- 1) Department of Physical Education and Sport, University of Valencia
- 2) Institute of Landscape Development, Recreation and Conservation Planning
University of Natural Resources and Life Sciences, Vienna
- 3) Instytut Turystyki, Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie
- 4) Department of Physical Education and Sport, University of Valencia

Analysis of Tweets posted about Yellowstone National Park

Analiza opinii użytkowników Tweetera na temat Parku Narodowego Yellowstone w USA

Yellowstone to park narodowy położony Stanach Zjednoczonych Ameryki (USA), w stanach Wyoming, Montana i Idaho, o powierzchni 8983 km². Był to pierwszy park narodowy w USA (1 marca 1872 r.), a także powszechnie uważany jest za pierwszy park narodowy na świecie. Znajomość opinii publicznej na temat parku może wspomóc jego ochronę. Eksploracja tekstu w mediach społecznościowych w ostatnich latach staje się coraz bardziej popularnym narzędziem pomagającym zrozumieć różne aspekty ludzkich zachowań takich jak badania relacji na linii człowiek-natura czy też badania stosunku człowieka do środowiska naturalnego czy odwiedzania obszarów chronionych.

Niniejsze badanie ma na celu przeprowadzenie eksploracyjnej analizy opinii odwiedzających wyrażanych na Twitterze na temat Parku Narodowego Yellowstone. W naszej pracy pobraliśmy wszystkie Tweety zawierające słowo „Yellowstone” w okresie od 2007 do 2021 roku. Przed analizą usunięto duplikaty i przeprowadzono wstępne przetwarzanie pobranych Tweetów. W sumie otrzymaliśmy 223 756 tweetów. Najczęściej używane słowa przez użytkowników Tweetera to „żubr” (15 255); „podróż” (8367); „gejzer” (8074) i „niedźwiedź” (7720). Najczęściej używane emotikony „😊” pokazują miłość i uwielbienie, jakie internauci czują do parku. Ponadto zauważyliśmy, że powszechnie cytowane są trzy domeny: @YellowstoneNPS; @YouTube i @NatGeo. Wśród różnych tematów poruszanych przez użytkowników najczęściej pojawiają się te związane ze zwierzętami („żubry”, „wilki”, „niedźwiedzie grizzly”), fotografią, przyrodą („wulkan”, „gejzer”, „wodospady”) i rybołówstwem. Jeśli chodzi o emocje, możemy stwierdzić, że tylko 15% tweetów wyrażało negatywne odczucia. Jednak ponad 45% użytkowników Twittera wyraziło pozytywne nastroje. Pozostałe tweety były neutralne. Wygląda na to, że Park Narodowy Yellowstone ma dobry wizerunek w sieciach społecznościowych, a dokładniej na Twitterze.

Yellowstone is a national park located in the states of Wyoming, Montana and Idaho, in the U.S., covering an area of 8983 km². It was the first national park in the U.S. (March 1, 1872), and is also widely held to be the first national park in the world. Knowing the public's opinion about the park can help its conservation. Text mining of social media has become an increasingly popular tool to understand different aspects of human behaviour, including exploring human-nature relationships, attitudes towards natural environment or visiting protected areas.

The present study aims to conduct an exploratory analysis of the opinions expressed on Twitter about Yellowstone National Park. In our work we downloaded all Tweets containing the word "Yellowstone" in the period from 2007 to 2021. Prior to the analysis, duplicates were removed and a pre-processing of the retrieved Tweets was performed. In total we recovered 223,756 Tweets. The most used words by tweeter users were "bison" (15,255); "travel" (8,367); "geyser" (8,074) and "bear" (7,720). The most used emoji "😍" shows the love, and adoration the internet users feel for the park. Three accounts are commonly cited @YellowstoneNPS; @YouTube and @NatGeo. Among the different topics covered by users, those related to animals ("bison", "wolves", "grizzly bears"), photography, nature ("volcano", "geyser", "falls") and fishing tend to appear. In terms of emotions, we can state that only 15% of the Tweets expressed a negative sentiment. However, more than 45% of Twitter users expressed positive sentiments. The rest of the Tweets were neutral. It seems as a conclusion that Yellowstone National Park has a good image on social networks, and more specifically on Twitter.

Znaczenie społeczno-kulturowe pomników przyrody na przykładzie gminy Jaworze

Teren gminy Jaworze (województwo śląskie), mimo niewielkiej powierzchni odznacza się występowaniem aż pięciu form ochrony przyrody tworzących system obszarów i obiektów objętych ochroną prawną. Na szczególną uwagę zasługują pomniki przyrody, wśród których wyróżnia się pojedyncze drzewa (21) lub ich grupy (7). Łącznie chronionych jest 50 drzew należących do 14 gatunków. W składzie gatunkowym pomników dominuje dąb szypułkowy, mniej licznie występują buki, cisy, klony, topole i inne.

Drzewa pomnikowe w Jaworzu, jako punktowe obiekty podlegające ochronie, w większości (z wyjątkiem jednego) leżą w obrębie obszaru chronionego jakim jest Park Krajobrazowy Beskidu Śląskiego i jego otulina. Pomnikom przyrody rozlokowanym w różnych częściach gminy można przypisać kilka kategorii związanych z ich oddziaływaniem na sferę życia człowieka. Można wyróżnić drzewa pomnikowe zlokalizowane:

- na terenach ważnych pod względem turystycznym, rekreacyjnym i historycznym,
- w pobliżu obiektów związanych z ochroną zdrowia,
- na terenach prywatnych posesji i/lub w pobliżu ciągów komunikacyjnych,
- w otoczeniu obiektów związanych z kultem religijnym lub z umieszczoną na pniu kapliczką,
- na terenie oddziałów leśnych.

Każdą kategorię omówiono na przykładzie wybranych pomników. Wskazano na ich funkcje społeczne w gminie Jaworze, m.in.: podnoszenie wartości kulturowo-przyrodniczej gminy oraz jakości życia mieszkańców (w tym utrzymanie dobrej kondycji psychicznej), zapewnianie ogólnodostępnej wartości estetycznej, wpływ na turystykę. W pracy zestawiono podstawowe dendrologiczne charakterystyki drzew, ich znaczenie społeczne określone w oparciu o kulturowe usługi ekosystemowe i dostępność do danego okazu. Na podstawie powyższej analizy wyróżniono lokalnie najcenniejsze drzewa pomnikowe.

Jolanta Pilch

Instytut Ochrony Przyrody, Polska Akademia Nauk

**Geologiczne uwarunkowania terenów podmokłych
kamieniołomu Libana w Krakowie
– ochrona bio- i georóżnorodności oraz potencjał geoedukacyjny**

Nieczynne kamieniołomy wapienia jurajskiego, będące stałym elementem krajobrazu Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej i Bramy Krakowskiej, mogą stanowić wartościowe stanowiska dziedzictwa geologicznego, zaś jeśli dodatkowo zlokalizowane są na obszarach miejskich, możliwości ich zagospodarowania są szczególnie zróżnicowane. Taka sytuacja rodzi również wiele wyzwań, m.in. jak postępować w przypadku spontanicznego wkroczenia na tereny poeksploatacyjne zespołów roślinnych i zwierzęcych (sukcesja wtórna), kiedy lokalne elementy przyrody nieożywionej pełnią na powrót funkcje siedliskowe? Przykładem takiego obiektu jest kamieniołom Libana w Krakowie, gdzie zagadnienie kompleksowej ochrony wartościowej bio- i georóżnorodności może stworzyć obecnie duże pole do zdobywania dobrych praktyk i doświadczeń.

Od czasu zakończenia eksploatacji górniczej w kamieniołomie Libana w 1986 r. pojawiały się różne koncepcje jego zagospodarowania, ale jako że żadna nie została do tej pory zrealizowana, naturalne uwarunkowania geologiczne (m.in. litologia skał, formy tektoniczne, procesy krasowe, głębokość występowania wód podziemnych) oraz uwarunkowania antropogeniczne (powstanie wyrobiska górniczego), przyczyniły się do wytworzenia różnorodnej mozaiki siedlisk, szczególnie siedlisk wilgotnych z okresowo wysychającymi zbiornikami i charakterystycznymi dla nich zbiorowiskami roślinnymi. Teren ten, określany często nawet mianem „krakowskiego lasu mangrowego”, stał się celem licznych wycieczek przyrodniczych, realizowanych zarówno przez różne grupy społeczne jak i przez jednostki samorządu. W wyniku wspólnego dialogu tych środowisk kamieniołom Libana jest na dziś dzień planowany do objęcia ochroną jako użytek ekologiczny. Miejsce to posiada również wartości historyczne, kulturowe jak i stanowi ciekawy przykład „zabytku” techniki. Dlatego też w tym przypadku ochrona przyrody jak i udostępnienie (geo)edukacyjne nie powinno skupiać się na jednym tylko zagadnieniu jak przyroda ożywiona, nieożywiona lub też dziedzictwo kulturowe, ale pokazywać zależności pomiędzy tymi komponentami. Taka wiedza i świadomość szerzone wśród decydentów i społeczeństwa, w świetle współczesnych przemian antropogenicznych środowiska naturalnego, są kwestią kluczową.

**Interdyscyplinarna ochrona przyrody w obiektach
światowego dziedzictwa przyrodniczego UNESCO
– jedyny możliwy klucz do ich zachowania**

Obiekty światowego dziedzictwa UNESCO to pojedyncze oczka jednej ze światowych sieci obszarów chronionych, które oprócz ochrony bioróżnorodności, odgrywają istotną rolę społeczną (głównie obiekty przyrodnicze – pozostawienie „żywych laboratoriów” dla przyszłych pokoleń), a także spełniają wiele funkcji społecznych (związanych z użytecznością „tu i teraz” – obiekty kulturowe i przyrodnicze). Jednymi z pierwszych przyrodniczych obiektów UNESCO był najstarszy park narodowy na świecie – Yellowstone, a jednym z pierwszych obiektów kulturowych była m.in. kopalnia soli w Wieliczce. Obecnie lista obiektów światowego dziedzictwa nadal się wydłuża, ale wciąż znaczną przewagę nad obiektami przyrodniczymi stanowią obiekty kulturowe. Wszystkie one spełniają funkcje społeczne, ale w różnych wymiarach.

Ochrona w obiektach światowego dziedzictwa UNESCO jest w większości przypadków dosyć łatwa do zrozumienia i spełnienia (przynajmniej teoretycznie...). Problemy z właściwą ochroną, już na samym wstępie, rodzą się natomiast w przypadku niektórych obiektów kulturowych (np. tych o znaczeniu archeologicznym), które zawierają zarazem cenne elementy przyrodnicze. Jednym z takich obiektów UNESCO są Krzemionki Opatowskie (Krzemionkowski Region Pradziejowego Górnictwa Krzemienia Pasiastego). Z pewnością unikalne, bardzo dobrze zachowane stanowiska archeologiczne, były krzemienia prezentujące najrozmaitsze kształty, podziemne wyrobiska i chodniki mówiące o dziejach neolitycznej społeczności, o NASZEJ przeszłości, zasługują na miano światowego dziedzictwa kulturowego. Ale czy na pewno wystarczająco zrozumieliśmy wagę tego obiektu? To pole pogórnictwa jest nie tylko obiektem archeologicznym. Na polu tym już od neolitu kształtowały się różnorodne zależności. Tkała się delikatna sieć pomiędzy pozostałościami po prehistorycznym górnictwie, a przyrodą ożywioną. Nie tylko neolityczne kopalnie są unikalne – przez wieki powstawał UNIKALNY EKOSYSTEM złożony z przekształconego podłoża i środowiska ożywionego, kształtowała się współpraca, której MY na razie poznaliśmy zaledwie mały fragment. Niestety, ochrona ukierunkowana PRAWIE WYŁĄCZNIE na archeologię doprowadza do zerwania tych delikatnych więzi. Jedyną właściwą ochroną tego typu obiektów jest ochrona interdyscyplinarna, obejmująca całość środowiska.

Francesco Bandarin (World Heritage Centre) powiedział: „Na pojęcie dziedzictwa składa się spuścizna naszej przeszłości, także to, z czym żyjemy dziś, jak również to wszystko, co przekazujemy następnym pokoleniom.” Następnym pokoleniom należy przekazać jak najwięcej i wciąż pamiętać, aby funkcje społeczne nie stały się ważniejsze od przedmiotu ochrony.

Średni czas pobytu w parku narodowym w zależności od płci i wieku z wyodrębnieniem społeczności regionalnych

Dane o wielkości ruchu odwiedzających park narodowy nie mogą bezpośrednio świadczyć o obciążeniu parku ruchem turystycznym, jeśli nie znamy średniego czasu pobytu odwiedzających. Czas ten zależy niewątpliwie od wielkości parku i możliwości jego penetracji przez wędrowców, formy uprawianej turystyki, długości dnia, warunków pogodowych itp. Podobnie jak w innych aktywnościach turystycznych uwarunkowany jest on zmiennymi demograficzno-społecznymi i przestrzennymi, m. in. odległością obszaru recepcji od miejsca zamieszkania, co z kolei determinuje konieczność pozostania na nocleg.

Celem pracy było zbadanie czy i w jakim stopniu cechy demograficzne (płeć, wiek) i terytorialne (bliskość zamieszkania) są predyktorami zachowań czasowych podczas aktywności plenerowej w parku narodowym. Zastosowano procedury statystyczne (program Statistica). Materiałem badawczym były deklaracje losowo wybranych 5407 respondentów w 14 polskich parkach narodowych. Ponad połowa odwiedzających (57,1%) z okazji odwiedzania parku narodowego pozostawała przynajmniej na jeden nocleg (zazwyczaj poza terenem parku), przy czym tylko 22,8% odwiedzających z województwa, w którym leży park narodowy i zdecydowana większość (92,7%) przyjezdnych spoza tego województwa.

Średni dzienny czas pobytu na parku narodowego wynosił $5,13 \pm 0,05$ godz., bez różnicy ze względu na płeć. Najdłuższe pobyty w parku narodowym znamionowały odwiedzających w trzeciej dekadzie życia ($5,6 \pm 0,09$ godz.), najkrótsze seniorów od 60. roku życia ($4,3 \pm 0,15$ godz.).

Mimo, że test U Manna-Whitneya dla prób niezależnych nie wykazał istotnej różnicy czasu trwania wycieczki między obiema płciami ($p = 0,150$), warto zauważyć, że w populacji dorosłych powyżej 19. roku życia zaznaczyła się różnica na korzyść mężczyzn ($M 5,3$ godz., $K 5,0$ godz., $p = 0,027$), natomiast w grupie młodzieży czas trwania pobytu dziewcząt był nieistotnie dłuższy niż chłopców ($M 4,7 \pm 0,19$, $K 5,3 \pm 0,23$ godz., $p = 0,105$).

Średni czas pobytu był uwarunkowany przynależnością terytorialną. Mieszkańcy regionu przebywali na terenie parku $4,4 \pm 0,06$ godz., istotnie krócej w porównaniu z gośćmi spoza województwa ($5,9 \pm 0,08$ godz.). W grupie z regionu czas pobytu nie zależał od płci. W grupie spoza regionu wystąpił efekt prosty płci na korzyść mężczyzn ($M 6,1 \pm 0,11$ godz., $K 5,8 \pm 0,11$ godz., $p = 0,028$).

Zaobserwowane różnice, a zwłaszcza fakt, że mamy do czynienia z zaledwie półdniowym przebywaniem na terenie parków narodowych społeczności regionalnych oraz z dłuższymi pobytami turystów spoza regionu, wskazują na konieczność uwzględnienia heterogeniczności ruchu odwiedzających w planowaniu funkcji turystycznej parków narodowych.

Beata Raszka, Krzysztof Kasprzak

- 1) Instytut Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu
- 2) Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu

Rezerwy biosfery w ochronie zasobów przyrody i rozwoju lokalnym w Polsce

Praktyka ostatnich 45 lat, od chwili kiedy powołano w Polsce pierwsze rezerwy biosfery (Białowiecki RB, RB Babia Góra, Słowiński RB), pokazuje, że ich realne funkcjonowanie w naszym kraju jest wątpliwe. Polskie rezerwy biosfery nie mogą, zgodnie z zaleceniami UNESCO, podlegać polskiemu prawodawstwu, bowiem w nim nie są umocowane. Nigdy nie były i nadal nie są określoną prawnie formą ochrony przyrody. Inicjatywy legislacyjne i zmiany w prawie, które miałyby dotyczyć rezerwatów biosfery w Polsce jak dotąd nie miały miejsca. Brak jest szczegółowych informacji o rezerwatach biosfery w krajowych dokumentach strategicznych oraz wojewódzkich planach zagospodarowania przestrzennego. Najwięcej informacji o rezerwatach biosfery przedstawiono w „Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030”, jednak dokument ten nie obowiązuje, bowiem w 2020 roku został uchylony. Fragmentaryczne informacje o rezerwatach biosfery zawarte są w strategiach rozwoju województw mazowieckiego, podkarpackiego i małopolskiego. Występowanie rezerwatów biosfery nie ma żadnego znaczenia dla sposobu gospodarowania przestrzennego w gminach. Nie ma żadnych prawnych możliwości wprowadzenia odrębnych zadań dotyczących rezerwatów biosfery do planów ochrony parków narodowych, parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody.

Najwyższa Izba Kontroli podjęła działania kontrolne tylko w przypadku Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie”. Wykazano, że zarówno współpraca pomiędzy polskimi parkami (narodowym i krajobrazowymi) w obrębie tego rezerwatu biosfery, jak i współpraca transgraniczna z parkami po stronie słowackiej i ukraińskiej ma wymiar bardziej formalny niż praktyczny. Parki te nie współdziałały ze sobą w zakresie planowania i wykonywania ustawowych zadań oraz nie podejmowały żadnych przedsięwzięć, które realizowane byłyby wspólnie na obszarze i tylko na rzecz tego transgranicznego rezerwatu biosfery.

Mateusz Rogowski

Katedra Turystyki i Rekreacji, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

**Zmienność i sezonowość ruchu turystycznego
w Parku Narodowym Gór Stołowych (2017-2021)
oraz próba szacowania wpływu ekonomicznego**

Ruch turystyczny oddziałuje wieloaspektowo na odwiedzany obszar. To oddziaływanie wiąże się nie tylko ze środowiskiem naturalnym, ale także krajobrazem kulturowym, społecznością lokalną czy gospodarką turystyczną regionu. Ten ostatni aspekt jest szczególnie istotny w kontekście dochodów przedsiębiorców oraz budżetu gminy. Aby móc dokonać próby oszacowania tych dochodów należy poznać wielkość wydatków ponoszonych przez odwiedzających. W związku z tym, celem pracy jest przedstawienie zestawienia wydatków odwiedzających Park Narodowy Gór Stołowych, w latach 2019-2021, by wskazać nie tylko różnice w wielkości i ich charakterze we wskazanym okresie, ale także określić wpływ pandemii Covid-19.

Prezentowane wyniki zostały zebrane w ramach Systemu Monitoringu Ruchu Turystycznego (SMRT) funkcjonującego w Parku Narodowym Gór Stołowych, w ramach którego zebrano informacje dotyczące wysokości poniesionych kosztów na nocleg, wyżywienie i inne wydatki. Dane te po skorelowaniu z danymi dotyczącymi wielkości i zmienności ruchu turystycznego umożliwią oszacowanie wpływ ekonomicznego na lokalną gospodarkę turystyczną.

Ewelina Roszkowska

Śląski Ogród Botaniczny

Spółeczna rola Śląskiego Ogródu Botanicznego

Funkcje współczesnych ogrodów botanicznych zmieniały się na przestrzeni lat odpowiadając potrzebom inwestorów i założycieli. Tworzone głównie jako zaplecze uniwersytetów stanowiły one magazyn materiału roślinnego, a wraz z rozwojem nauk biologicznych takich jak systematyka i taksonomia, fitosocjologia i fitogeografia, ekologia czy anatomia i fizjologia roślin stały się swoistymi jednostkami naukowymi stawiając prowadzenie badań i obserwacji jako nadrzędny cel swojego istnienia. Wraz ze zmianą trendów w naukach przyrodniczych, a co za tym idzie i spadkiem finansowania, ogrody botaniczne na kilka lat straciły swoją pierwotną wartość. Dziś jednak, w dobie postępującej urbanizacji, rewolucji cyfrowej i wyzwań środowiskowych, rola ogrodów botanicznych jest znacznie szersza. Poza zadaniami wynikającymi z ustawy o ochronie przyrody z 2004 roku ogrody botaniczne pełnią szereg funkcji ekologicznych i społecznych. Będąc enklawą zieleni w zurbanizowanej przestrzeni wspierają koncepcję zrównoważonego rozwoju miast, w której dąży się do zachowania równowagi pomiędzy trzema głównymi zadaniami: ochroną środowiska, wzrostem gospodarczym i rozwojem społecznym.

Śląski Ogród Botaniczny – Związek Stowarzyszeń jest szczególnym przypadkiem ogrodu botanicznego z uwagi na swoją genezę i sposób funkcjonowania. Idea jego utworzenia zrodziła się w 1997 roku jako pokłosie wcześniejszej inwentaryzacji przyrodniczej, która ukazała unikatowe elementy naturalnego krajobrazu. Na niewielkiej i spójnej przestrzeni przetrwało niebywałe bogactwo siedlisk przyrodniczych wartych zachowania i ochrony. Dzięki pracy, determinacji i poświęceniu wielu osób Śląski Ogród Botaniczny stał się zielonym zakątkiem zurbanizowanego i zindustrializowanego Śląska. Instytucją, która służy zarówno ochronie przyrody, jak również jest miejscem spotkań i wymiany poglądów oraz przestrzenią przyjazną i otwartą dla wszystkich, którzy pragną odpoczynku i wytchnienia od szybkiego tempa życia.

**Anna Salachna, Damian Chmura, Katarzyna Kobiela-Mendrek, Maria Kohut,
Jan Broda**

1-3) Wydział Inżynierii Materiałów, Budownictwa i Środowiska, Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej

4) Centrum Pasterstwa w Koniakowie

5) Wydział Inżynierii Materiałów, Budownictwa i Środowiska, Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej

Społeczno-kulturowe aspekty pasterstwa na terenie obszaru Natura 2000 Beskid Śląski

Specjalny obszar ochrony siedlisk (SOO) Natura 2000 Beskid Śląski (PLH 24005) o powierzchni 26 tys. ha, prawie w całości położony jest w obrębie mezoregionu Beskid Śląski. Teren ten charakteryzuje się szczególnymi walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi. Stwierdzono tutaj występowanie 17 typów siedlisk przyrodniczych z załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG, w tym siedliska priorytetowe, reprezentowane przez dolnoregłowy bór świerkowy na torfie *Bazzanio-Piceetum* (91D0), jaworzynę karpacką *Sorbo aucupariae-Aceretum pseudoplatani* (9180), łągi wierzbowo-topolowe, olszowe i jesionowe ze związku *Alnenion glutinoso-incanae* (91E0) oraz murawy bliźniczkowe ze związku *Nardion* (6230) Na terenie ostoi zidentyfikowano cztery gatunki roślin i 17 gatunków zwierząt wymienionych w załączniku II Dyrektywy Rady 92/43/EWG, spośród których na szczególną uwagę zasługują tojad mocny *Aconitum firmum* ssp. *moravicum* oraz tocja karpacka *Tozzia alpina* ssp. *carpatica*, posiadające tutaj jedno z nielicznych stanowisk w Polsce. Wyjątkowy krajobraz Beskidu Śląskiego tworzą głównie łagodne linie grzbietowe, licznie występujące wychodnie skalne i jaskinie oraz mozaika siedlisk leśnych i nieleśnych. Warto podkreślić szczególne znaczenie krajobrazowe polan górskich, które odsłaniając panoramę szczytów, dostarczają zwiedzającym niezapomnianych wrażeń estetycznych.

Przyroda i krajobraz Beskidu Śląskiego ukształtowane zostały w znacznej mierze w wyniku działalności pasterskiej, zapoczątkowanej w XVI w. przez górali wołoskich. Wprowadzona przez nich szałaśnicza gospodarka pasterska, a także związane z nią tradycje i zwyczaje przyczyniły się do powstania, trwającej do dziś, specyficznej kultury góralskiej.

Współcześnie pasterstwo tradycyjne w Beskidzie Śląskim, jako jedna z form działalności rolniczej, zwiększa możliwości rozwoju społecznego i ekonomicznego regionu. Stymuluje rozwój lokalnej przedsiębiorczości związanej z kultywowaniem tradycji i zwyczajów pasterskich tj. wyrób i sprzedaż produktów regionalnych i rękodzieła, usługi turystyczne czy działalność edukacyjna. Ponadto kulturowy wypas owiec jest stosowany w czynnej ochronie różnorodności biologicznej obszaru Natura 2000 Beskid Śląski, tym samym przyczyniając się do zachowaniu krajobrazu kulturowego tego regionu.

Andrzej Siwek

Instytut Historii Sztuki, Uniwersytet Jagielloński

Perspektywy wdrażania Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego w działalności parków narodowych w Polsce

Z ustawy o ochronie przyrody wynika, iż parki narodowe obejmują obszary wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi. Tworzy się je między innymi w celu zachowania różnorodności biologicznej i walorów krajobrazowych. Jednym ze sposobów realizowania celów ochrony jest prowadzenie działalności edukacyjnej, informacyjnej i promocyjnej w dziedzinie ochrony przyrody. Można wskazać, iż w granicach parków narodowych istnieją relacje między wartościami przyrodniczymi i kulturowymi. Wszak wielowiekowa koegzystencja człowieka i natury sprawiła, że szereg cennych przyrodniczo siedlisk ma kontekst kulturowy. Dość wspomnieć karpackie tereny pasterskie, czy kośne łąki nad Biebrzą. Nie tylko w krajobrazie, ale szerzej, w świecie przyrody, odnajdujemy echa tradycyjnych sposobów gospodarowania. Tradycyjnych form aktywności człowieka, których wyważona obecność może mieć pozytywny wymiar środowiskowy. Gdy powyższe konstatacje zestawimy z faktem, iż Polska od 2011 roku należy do państw, które ratyfikowały Konwencję UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 roku, wyłoni się nowe pole działania łączące idee ochrony przyrody z dziedzictwem kulturowym. Ochrona dziedzictwa niematerialnego w duchu przywołanej konwencji budowana jest z trudem i skąpymi siłami.

Parki narodowe mogą stać się tu nieoczekiwanymi sojusznikami, realizując jednocześnie swe zadania statutowe. Wśród domen dziedzictwa niematerialnego w rozumieniu Konwencji, zwłaszcza dwie – wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata oraz wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym – mogą być mocno zrośnięte z obszarami parków narodowych i ich otulin. Zachowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego wymaga animacji, podtrzymywania przekazu międzypokoleniowego oraz aktualizowania użyteczności tradycyjnych umiejętności i działań. Misja edukacyjna parków narodowych może wspomóc wybrane przejawy dziedzictwa niematerialnego, zyskując zarazem pozytywne efekty w działaniach ochronnych i poszerzając bazę interesariuszy idei parku. Ochrona przyrody i dziedzictwa niematerialnego może być wspólnym, perspektywicznym kierunkiem działania.

Krzysztof Sondel

Zakład Prawa i Ochrony Dziedzictwa Kulturowego, Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie

Bezpieczeństwo dzieci i młodzieży na obszarze górskiego parku narodowego

Turystyka górską dzieci i młodzieży odgrywa bardzo istotną rolę w procesie dydaktyczno-wychowawczym. Oprócz aktywności fizycznej pozwala na pogłębienie wiedzy o cennych walorach przyrodniczych i kulturowych naszego kraju.

Obserwowany w ostatnich latach znaczny wzrost masowego ruchu turystycznego na obszarach górskich doprowadził do powstania nowych zagrożeń dla bezpieczeństwa, które przez nadmierne obciążenie szlaków turystycznych, stają się przyczyną znaczącej liczby wypadków.

Zgodnie z ustawą o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach oraz na zorganizowanych terenach narciarskich, podmiotem odpowiedzialnym za zapewnienie bezpieczeństwa na obszarze parku narodowego jest jego dyrektor. W tym celu dysponuje on instrumentami prawnymi w celu określenia zasad poruszania się grup zorganizowanych oraz turystów indywidualnych na podległym mu terenie. Należy tu podkreślić obowiązek prowadzenia grup zorganizowanych, a zwłaszcza dzieci i młodzieży, przez górskiego przewodnika turystycznego. Nie zwalnia to organizatorów wycieczek szkolnych lub wypoczynku dla dzieci i młodzieży z obowiązków dotyczących zapewnienia bezpieczeństwa w uprawianiu turystyki na obszarze górskich parków narodowych. Ich organizowanie jest uregulowane odrębnymi przepisami wydanymi przez Ministra Edukacji Narodowej.

Inaczej wygląda uprawianie turystyki indywidualnej, kiedy to rodzice podejmują decyzję o wyjściu w góry wraz ze swoimi dziećmi. Wyłącznie od ich wiedzy i odpowiedzialności zależy dostosowanie stopnia trudności wycieczki do osób pozostających pod ich opieką. Główną przyczyną wypadków oraz interwencji górskich służb ratowniczych jest przecenianie swoich możliwości. Niestety również w tym przypadku dochodzi do narażenia osób małoletnich na niebezpieczeństwo ze strony osób, które są zobowiązane do zapewnienia im bezpieczeństwa.

Andrzej Szczocarz

Emerytowany dyrektor Ojcowskiego, Pienińskiego i Świętokrzyskiego Parku Narodowego

Propozycja zmiany definicji parku narodowego w ustawie o ochronie przyrody i programu edukacyjnego dla dorosłych pod tytułem „Co to jest park narodowy?”

Autor stwierdza, że wiedza o tym, czym są parki narodowe, jest w naszym społeczeństwie mizerna. Wg. autora są dwie podstawowe przyczyny takiego stanu:

- niezgodna z zasadami prawidłowej legislacji definicja parku narodowego w obowiązującej ustawie o ochronie przyrody,
- brak edukacji dorosłych.

W pierwszej części wystąpienia autor po krytycznej ocenie obowiązującej definicji parku narodowego przedstawia propozycje zmiany definicji parku narodowego na następującą:

Art. 8.1. Park Narodowy obejmuje obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi o powierzchni nie mniejszej niż 1000ha, na którym ochronie podlega cała przyroda oraz walory widokowe.

2. Park narodowy tworzy się w celu zachowania lub przywrócenia naturalnego stanu ekosystemów a w szczególności ich naturalnej różnorodności biologicznej.

3. W szczególnie uzasadnionych przypadkach dopuszcza się na terenie parku narodowego zachowanie i przywracanie ekosystemów zastępczych. Dotyczy to w szczególności:

- 1) ekosystemów terenów zabudowanych będących zabytkami dziedzictwa kulturowego lub istotnymi dla gospodarki obiektami infrastruktury technicznej;*
- 2) ekosystemów powstałych pod wpływem tradycyjnej gospodarki rolnej lub leśnej mających szczególne znaczenia dla zachowania różnorodności biologicznej.*

4. Podstawowym sposobem realizacji celów wymienionych w ust. 2 jest ochrona bierna.

W drugiej części wystąpienia autor proponuje, aby parki narodowe opracowały i wdrożyły jednolity program edukacyjny dla dorosłych „Co to jest park narodowy?”. Program ten powinien być w pierwszej kolejności skierowany do osób dorosłych podejmujących decyzje polityczne i gospodarcze (radnych, urzędników, posłów a w szczególności pracowników Lasów Państwowych). Podaje także listę dziesięciu argumentów, które należy użyć w programie, aby uzasadnić celowość istnienia i tworzenia parków narodowych.

Anna Szeliga

Instytut Turystyki, Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie

Ochrona przyrody w działalności Kazimierza Sosnowskiego

Celem artykułu jest próba prezentacji działalności Kazimierza Sosnowskiego (1875-1954) w zakresie ochrony przyrody. Ten obszar działalności Sosnowskiego stanowi ważny fragment jego poczynąń w zakresie popularyzacji i rozwoju turystyki beskidzkiej.

Na osiągnięcia Sosnowskiego w dziedzinie ochrony przyrody wskazywali liczni autorzy, między innymi w artykułach wspomnieniowych, bądź notach biograficznych, które ukazywały się z okazji kolejnych rocznic jego urodzin czy śmierci. Przedstawiła je również w zarysie, autorka niniejszego artykułu, w monografii *Kazimierz Sosnowski (1875-1954)*. Brak jednak opracowania w całości poświęconego tej problematyce.

Przypadająca w tym roku 150. rocznica powstanie pierwszego w świecie parku narodowego, a także 90. rocznica utworzenia pierwszego w Polsce Parku Narodowego w Pieninach, wydaje się wyjątkową okazją do prezentacji dokonań Sosnowskiego na niwie ochrony przyrody. Z jednej strony bowiem opracowanie to stanowić może dopełnienie monografii poświęconej życiu i działalności Sosnowskiego, z drugiej historii działalności PTT w dziedzinie ochrony przyrody.

Bazę źródłową z zakresu omawianej problematyki stanowią zarówno źródła publikowane, jaki i niepublikowane zgromadzone w licznych archiwach, a przede wszystkim w zbiorach Sosnowskiego w Centralnym Archiwum Turystyki Górskiej PTTK w Krakowie. Odtworzenie dorobku Sosnowskiego w zakresie ochrony przyrody wymagało kwerendy i opracowania zgromadzonych w nich materiałów.

Karolina Taczanowska, Donna Tansil, Alexandra Jiricka-Pürrer

Institute of Landscape Development, Recreation and Conservation Planning
University of Natural Resources and Life Sciences, Vienna

Znaczenie terenów zieleni i obszarów chronionych w okresie pandemii z perspektywy mieszkańców aglomeracji miejskich w Austrii – studium przypadku obszaru metropolitarne Wiednia

Pandemia COVID-19 jest niewątpliwie jednym z największych współczesnych wyzwań zdrowia publicznego w kontekście międzynarodowym. Walka z pandemią i wprowadzane ograniczenia wpłynęły na wiele aspektów życia ludzkiego, w tym na potrzeby i zachowania rekreacyjne społeczeństwa. Tereny zieleni i obszary chronione stały się jednym z nielicznych źródeł wypoczynku podczas kryzysu związanego z pandemią, ze względu na ich pozytywny wpływ na zdrowie psychofizyczne społeczeństwa. Zwłaszcza obszary miejskie stanęły przed poważnym wyzwaniem zapewnienia mieszkańcom możliwości rekreacji.

W związku z powyższym, celem niniejszego badania jest poznanie znaczenia i wykorzystania terenów zieleni oraz obszarów chronionych podczas pandemii COVID-19 z perspektywy mieszkańców miast. Badanie zostało przeprowadzone w obszarze metropolitarne Wiednia (Austria) i opiera się na reprezentatywnej próbie respondentów (n=1012). Wyniki pokazują, że podczas pandemii COVID-19 na znaczeniu zyskuje spędzanie czasu na łonie natury (68% respondentów podziela tę opinię); na znaczeniu zyskał dostęp do prywatnych terenów zieleni, takich jak ogród czy ogród komunalny; ważniejszy niż przed pandemią okazał się również dostęp do przestrzeni otwartych w bliskiej odległości od domu. Zmiany opinii zaobserwowano we wszystkich kategoriach wiekowych, w szczególności u młodszych mieszkańców miast (16-18 lat i 19-39 lat). Respondenci przypisywali silny pozytywny wpływ czasu spędzonego na łonie natury w odniesieniu do zdrowia psychicznego i emocjonalnego oraz dobrego samopoczucia.

Podsumowując, znaczenie ogólnodostępnych przestrzeni otwartych, zwłaszcza terenów zieleni oraz obszarów chronionych wśród mieszkańców miast umocniło się w okresie pandemii. Obszary te należą do kluczowych struktur przyrodniczych i przestrzennych, przyczyniających się do poprawy zdrowia publicznego.

Anna Treit

Inicjatywa społeczna Ratujmy kleszczowskie wąwozy i Wspólny Las

Od buków pomnikowych do rezerwatu przyrody. Działania inicjatywy społecznej Ratujmy kleszczowskie wąwozy

Anna Treit jest współzałożycielką inicjatywy Ratujmy kleszczowskie wąwozy. Brała udział i współorganizowała wszystkie wydarzenia tej inicjatywy, jak również działania społeczne na szczeblu ogólnopolskim (inicjatywa Wspólny Las oraz ogólnopolska akcja w obronie puszczy karpackiej „Nie oddamy Bieszczad piłom!”).

Prelegentka przybliży różne aspekty dwuletniej historii działań grupy osób zaniepokojonych planowanymi wycinkami prawie dwustuletnich bukowych olbrzymów w lesie położonym 10 km od Krakowa i pragnących zachować las pełniący ważne społecznie funkcje.

W jaki sposób postawa leśników przyczyniła się do zawiązania inicjatywy?

Jak wyglądało przygotowanie i realizacja serii wydarzeń społeczno-medialnych: Kolędowanie pod Bukami, Spacer dla Lasu Zabierzowskiego, Międzynarodowy Dzień Lasu, Majówka w Lesie, Jesienny spacer geologiczno-przyrodniczy?

Jakie były reakcje po tych wydarzeniach?

Petycje, pisma, spotkania, wnioski i skargi – czyli jak przebiegała komunikacja z instytucjami powiązаныmi z ochroną przyrody.

Wywiady, reportaże, felietony, kontakty z lokalnymi mediami i ich wpływ na percepcję inicjatywy. Media społecznościowe i ich rola w propagowaniu idei ochrony podmiejskiego lasu.

Naukowcy, przyrodnicy, organizacje przyrodnicze i pozarządowe, studenci i uczniowie, którzy pro publico bono włączyli się w działania popierające nasze inicjatywy, takie jak inwentaryzacje przyrodnicze, opiniowanie naszych wniosków o ochronę przyrody, listy poparcia, współorganizowanie wydarzeń.

Skąd pojawił się pomysł propozycji rezerwatu i w jaki sposób przyrodnicy włączyli się w inicjatywę ochrony cennego lasu aglomeracyjnego? Jak społeczne inicjatywy zostały odebrane przez lokalne samorzady – sołtysów oraz urząd gminy. Jakie są wnioski z komunikacji z instytucjami powołanymi do ochrony przyrody takimi jak Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska czy Zespół Parków Krajobrazowych?

Doświadczenia inicjatywy Ratujmy kleszczowskie wąwozy ujawniają wyzwania przed jakimi stoją organizacje pozarządowe próbujące chronić przyrodę ze względów społecznych, przyrodniczych i krajobrazowych. Sukcesy tej inicjatywy potwierdzają, że determinacja i konsekwentne działanie wielu osób przynosi efekty.

Czy rzeki karpackie przestały być "rzekami"?

Rzeki i dna ich dolin uległy w okresie ostatnich dwustu lat znacznym przekształceniom. Jest to jeden z komponentów środowiska przyrodniczego, który traktowany jest w dwojaki, skrajnie odmienny, sposób. Niektóre obszary niezniszczone przez człowieka są objęte najwyższymi formami ochrony przyrody. Na drugim biegunie znajdują się odcinki rzek na terenie miast, ujęte bulwarami i pozbawione obszarów zalewowych. Jednak rzeki, jako liniowy element środowiska, potrzebują do swojego prawidłowego funkcjonowania zarówno ciągłości podłużnej, od źródeł do ujścia, jak i ciągłości poprzecznej – łączności obszarów zalewowych po obydwu stronach koryta, co determinuje ich naturalność. Dominujący do połowy XX wieku kierunek zarządzania terenami nadrzecznymi sprowadzający się do zabierania rzece przestrzeni, w duchu walki z niesprzyjającą człowiekowi przyrodą, spowodował daleko idące zmiany w fizjonomii den dolin.

Współczesne trendy zagospodarowania przestrzeni zakładają wykorzystanie obecnych terenów nadrzecznych do: ochrony korytarzy ekologicznych lub przewietrzania, tworzenia miejsc wypoczynku i rekreacji, atrakcyjnej lokalizacji centrów biznesu, czy alternatywnej komunikacji. Na obszarach zurbanizowanych dominuje spojrzenie na tereny nadrzeczne jako przyrodnicze tło dla działalności człowieka. Niezbędne jest wówczas traktowanie rzeki uregulowanej za co najmniej quasi-naturalną. O ile na terenach zurbanizowanych, takie podejście do obszarów nadrzecznych można wytłumaczyć wyższym interesem społecznym, o tyle na obszarach pozamiejskich, a zwłaszcza chronionych, konieczne jest uwzględnienie naturalnego charakteru rzek. Badania rzek karpackich dowodzą, że ich współczesne układy korytowe mają niewiele wspólnego z naturalnymi, które mogłyby funkcjonować, gdyby nie prowadzono prac regulacyjnych. Znacznie przekształcone przez człowieka dna dolin są otwierane dla turystów za pomocą m.in. ścieżek rowerowych i przedstawiane jako obszary cenne przyrodniczo i objęte ochroną.

Otwartym pozostaje więc pytanie, czy udostępnianie do wypoczynku i rekreacji takich terenów nie służy budowaniu i utrwalaniu u odwiedzających obrazu rzeki, jako wąskiego skrępowanego koryta? Czy jest to problem lokalny, dotyczący pojedynczych odcinków rzek czy regionalny, wynikający z wieloletnich błędnych polityk środowiskowych? Karpackie dopływy Wisły są doskonałym laboratorium pokazującym szerokie spektrum problemu realizacji funkcji społecznych na terenach nadrzecznych, które objęte są różnymi formami ochrony od obszarów chronionego krajobrazu, przez parki krajobrazowe, po obszary Natura 2000.

Rada Programowa

dr Maria Baranowska-Janota
prof. dr. hab. Małgorzata Grodzińska-Jurczak (UJ)
dr hab. Kinga Kostrakiewicz-Gierałt, prof. AWF
dr Bożena Kotońska
dr hab. Zygmunt Kruczek, prof. AWF
dr hab. Mirosław Mika, prof. UJ
prof. dr hab. Jerzy Szwagrzyk (UR)
prof. dr hab. Jan Wiktor (UEK)

Komitety Organizacyjny

dr Mikołaj Bielański (AWF)
dr Wojciech Biernacki (AWF)
dr Piotr Dąbrowski (KOP OA PTTK)
mgr Anna Dobranowska-Filipczuk (OA PTTK)
mgr inż. Krzysztof Karwowski (PPN)
dr inż. Małgorzata Szczepańska (COTG PTTK)
dr Bernadetta Zawilińska (UEK)

Organizatorzy konferencji

Wydział Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie
Kolegium Gospodarki i Administracji Publicznej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie
Pieniński Park Narodowy
Centralny Ośrodek Turystyki Górskiej PTTK
Oddział Akademicki PTTK w Krakowie, Komisja Ochrony Przyrody (inicjator)

Wydział Turystyki i Rekreacji
Akademii Wychowania
Fizycznego w Krakowie

UNIWERSYTET
EKONOMICZNY
W KRAKOWIE

Instytucje wspierające

Konsulat Generalny Stanów Zjednoczonych Ameryki w Krakowie
Państwowy Instytut Geologiczny

